

Het woord *dialogoog* is 'uit' evenals *multiculturele maatschappij*. Waar het echter om gaat is dat christenen en moslims elkaar ontmoeten en rechtstreeks met elkaar praten en naar elkaar luisteren. Deze contacten kunnen plaatsvinden op verschillende niveaus. Zo kunnen wetenschappers elkaar ontmoeten. Politieke en religieuze leiders, maatschappelijke organisaties en verenigingen kunnen contact opnemen met elkaar. Maar de meest effectieve vorm van dialoog is aan de basis, de lokale dialoog. Ook deze kent vele vormen. Dit nummer van *BEGRIP* belicht enkele lokale activiteiten zoals een educatief project in Amsterdam (ABC), een multicultureel en multireligieus 'reisbureau' in Rotterdam (de VRR), een plaatselijk initiatief van de Raad van Kerken in Driebergen.

Vaak hoort men zeggen dat dialoog nergens toe leidt en dat christenen altijd het voortouw nemen. De dialoog in de praktijk (bl. 2), de interreligieuze excursie (bl.14) en vele andere praktische voorbeelden bewijzen het tegendeel.

We vragen uw aandacht voor een boek dat uitzonderlijk belangrijk is voor de dialoog van de hand van ons redactielid P. Valkenberg (bl. 29).

Dialogoog in de praktijk (P. Reesink)	2
Bijzondere ontmoetingen ABC (Berry van Oers)	3
Op religieuze wereldreis in Rotterdam (Marianne Vorthoren en Sjanie van Maanen)	9
Bibliotheek Rotterdam Reneé van Oosterom	13
Interreligieuze excursie: fotoreportage (Umar Mirza)	15
Dialogoog in Driebergen (Rob Steinbuch)	19
Enkele organisaties	23
Rectificatie c. q. aanvulling	26
Boeken	27
Moslims van her en der	31

Jarenlang hebben christenen, vooral priesters en religieuzen, in Algerije gewoond en gewerkt naast en met Algerijnen. Ze staan bekend als mensen van de kerk, gelovige christenen, die moslims en de islam respecteren. Ondanks moeilijke omstandigheden sinds de negentiger jaren van de vorige eeuw, hebben ze het land niet willen verlaten want ze willen solidair zijn met de Algerijnse families, die, bijna alle, vrienden of verwanten hebben verloren. Hieronder volgt een verhaal dat laat zien hoe de 'dialogo van het leven' iemand het leven heeft gered.

Op de Algerijnse hoogvlakten, dichtbij de Marokkaanse grens, leefde sinds 1962 Witte Pater Francois Cominardi. Expert in het ontdekken en beschrijven van voorhistorische schilderijen in grotten (peintures rupestres), waaraan hij een proefschrift heeft gewijd, was hij vooral actief om scholieren op middelbare scholen de kans te geven hun gevoelens te uiten via gedichten. Ook heeft hij een vereniging van jongeren opgericht, die ouderen gaan bezoeken in ziekenhuizen.

Zoals elders in Algerije de zeven monniken van de Thibarine werden gedood vanwege hun dialoogpraktijken en goede relaties met hun burens, zo werd ook F. Cominardi meerdere malen met de dood bedreigd in de sombere jaren van het terrorisme, dat, in minder heftige vorm, nog steeds voortduurt.

Om zich te beschermen tegen de terroristen metselt de pater vier van de zes toegangsdeuren tot zijn huis dicht en bevestigt ijzeren platen op de twee overblijvende deuren en de luiken van het kleine huis zonder verdieping, waar hij sinds jaren woont in een straat van Ain Sefra. Hij maakt zich echter niet al te veel illusies over de vermeende veiligheid.

Tijdens een slapeloze nacht hoort hij gefluister bij de voordeur. Hij denkt dat zijn uur gekomen is en gaat bidden in de kleine kapel die hij heeft ingericht als een bedoeïnentent met enkele matten op de grond. Hij bidt en legt zijn leven in Gods hand. Na verloop van tijd hoort hij nog steeds gefluister. Ondanks zijn vertrouwen in God slaagt hij er niet in om de slaap te hervatten. Hij houdt het niet meer en besluit dat het beter is een einde aan de onzekerheid te maken. Klaar om te sterven, opent hij de deur. Hij staat oog in oog met twee mannen van wie hij er een kent.

« Wat doen jullie hier ? »

« Ga maar naar binnen, pater, u hoeft niet bang te zijn. Al maanden lang houden we om beurten de wacht zodat u niets overkomt ».

Francois Cominardi had al die tijd niets vermoed.

Hij is enige tijd geleden op vreedzame wijze overleden.

Bijzondere ontmoetingen: Amsterdams Buurvrouwen Contact

Berry van Oers

Wat doe je als je geen Nederlands spreekt, wel de taal wilt leren, maar om welke reden dan ook geen gebruik kunt maken van een taalcursus buitenshuis? De Stichting Amsterdams Buurvrouwen Contact (ABC) biedt uitkomst. Het ABC biedt vrouwen die Nederlands willen leren, maar geen toegang hebben tot reguliere taalcursussen, de gelegenheid om thuis Nederlandse les te krijgen van hun Nederlands sprekende 'buurvrouw'. In 2000 startte het ABC in Amsterdam met taallessen aan huis. Nu zeven jaar later is het ABC een bloeiende organisatie die honderden vrouwen verder helpt op weg naar inburgering in de Nederlandse samenleving. Op dit moment zijn er meer dan 200 leskoppels en de vraag naar meer is groot.

“Het ABC is opgezet voor buitenlandse vrouwen die zich in een bepaalde mate van isolement bevinden en geen of nauwelijks Nederlands spreken. Van de vrouwen die zich opgeven voor Nederlandse les aan huis zijn de meeste van Turkse of Marokkaanse afkomst en moslima”, zegt Miriam den Hollander-Meijs, coördinator van het ABC. “Waar kun je naar toe als je geen familie in Nederland hebt, geen Nederlands spreekt en door je kleine kinderen aan huis gebonden bent? Hoe kun je alleen naar de dokter, als je niet kunt uitleggen wat je mankeert en hoe zou je het antwoord van de arts kunnen begrijpen? Wat kun je op straat beginnen als je geen straatnamen kunt lezen en niet de weg kunt vragen omdat je de taal niet verstaat?”

Begijnhof

Miriam den Hollander-Meijs werkt net als de vijf parttime stadsdeelcoördinatoren vanuit een kantoor in het Houten Huys op het Amsterdamse Begijnhof. Zij worden ondersteund door vrijwillige krachten die zich inzetten op secretariael

en administratief niveau of op het terrein van het lesmateriaal, PR en financiën. Sinds januari 2004 is het ABC, dat in 2000 op initiatief van de toenmalige Diaconie van de Hervormde Gemeente en het Dekenat van Amsterdam van start is gegaan, een onafhankelijke stichting. Voorzitter is Annamarie Kousemaker. De bestuursleden komen uit het gebied van NT-II onderwijs, het diaconale werkveld en de financiële wereld. De financiering van het ABC wordt mede mogelijk gemaakt door: de Gemeente Amsterdam, de Protestantse Diaconie Amsterdam, de Diaconie van de Evangelisch-Lutherse Gemeente en wisselende fondsen (Oranjefonds, Skan VSB). Het ABC bestaat voornamelijk uit lesneemsters, dat zijn de vrouwen die thuis bezocht worden en uit lesgeefsters, dat zijn de vrijwilligsters die les geven. Ook zijn er vrijwilligsters die zich op een ander manier inzetten voor het ABC. De leskoppels worden begeleid en ondersteund door een stadsdeelcoördinator (sdc). Inmiddels zijn er in zeven stadsdelen sdc'en aangesteld op parttime basis. De sdc bezoekt de nieuwe lesneemsters en

zorgt voor een koppeling aan een lesgeefster. Zij is ook degene die de lessen evalueert en de doorstroming regelt. Het ABC werkt momenteel in de stadsdelen De Baarsjes, Bos en Lommer, Geuzenveld-Slotermeer, Osdorp, Slotervaart, Noord en Zeeburg. Het ABC overweegt uitbreiding naar een achtste stadsdeel.

Over de drempel

De vrouwen zijn vanwege een huwelijk naar Nederland gekomen, of omdat een deel van hun familie hier naar toe is verhuisd. Hoewel mensen die ná 1998 naar Nederland zijn gekomen een inburgeringsplicht hebben -wat inhoudt dat ze ook een aantal uur Nederlandse les moeten volgen- blijkt dat het voor veel vrouwen niet mogelijk is om aan de verplichte scholing te voldoen. Miriam: *“Er is vaak geen kinderopvang, wat een grote belemmering is. Voor sommige vrouwen is de school waar ze naar toe moeten te ver uit de buurt, wat dan een praktisch probleem oplevert. De vrouwen die geen familie in Nederland hebben, zijn voor alles aangewezen op hun echtgenoot of kinderen. Het is moeilijk om contact te leggen met andere vrouwen, in het bijzonder met Nederlandse vrouwen. De vrijwilligster van het ABC is niet zelden de enige Nederlandse persoon met wie ze contact heeft en die haar een toegang geeft tot de Nederlandse samenleving.”*

Waarom richt het ABC zich alleen op vrouwen? Er zijn toch genoeg allochtone mannen die de Nederlandse taal nog steeds niet machtig zijn. Miriam: *“Wij kiezen bewust voor vrouwen omdat ze meer belemmeringen ondervinden om*

volwaardig deel te kunnen nemen aan onze maatschappij. Vrouwen hebben een centrale rol binnen het gezin, zij hebben de zorg voor de kinderen, zijn gericht op het leven binnenshuis. Mannen zijn veel meer gewend om naar buiten te treden, hebben lef en zelfvertrouwen. Dat hebben deze vrouwen niet. Feministische vrouwen hebben ons verweten dat wij die vrouwen binnenhouden door thuis les te geven. Maar in de praktijk blijkt dat wij ze over de drempel helpen met deze methode.”

De meeste mannen vinden het belangrijk dat hun vrouw Nederlands leert. Wel wordt er vaak gevraagd: “Komt er wel een vrouw?” Het is voor hen ondenkbaar dat een man bij een vrouw thuis komt om haar les te geven. Hetzelfde geldt ook voor groepslessen. Veel vrouwen en mannen vinden het geen prettig idee als een vrouw les krijgt in een gemengde groep. In een enkel geval verbiedt een man zijn vrouw om naar buiten te gaan, zonder mannelijke begeleiding, dus ook niet met vriendinnen. Miriam: *“Zeker in zulke gevallen kan het goed zijn met thuisles te starten. Door het wekelijkse contact met de vrijwilligster voelt de echtgenoot zich meer op zijn gemak. Dat mannen erg moeten wennen aan de wekelijkse bezoeken van een Nederlands-sprekende vrouw is begrijpelijk. Sommige mannen maken zich direct uit de voeten als de lesgeefster komt, anderen zijn nieuwsgierig of argwanend en willen het liefst de hele les meedoen of toekijken. Dit is echter niet de bedoeling, want de meeste vrouwen zijn toch verlegen in het bijzijn van hun man en zijn aanwezigheid*

kan de les verstoren. Het gebeurt daarom wel eens dat een man met zachte dwang moet worden weggestuurd.”

Doorstroming

Het ABC heeft tot doel dat lesneemsters doorstromen naar Nederlandse les buitenshuis. Ook doorstromen naar een andere cursus of activiteit buitenshuis kan als doorstroming worden beschouwd. Als richtlijn hanteert het ABC dat doorstroming moet plaatsvinden na één jaar les aan huis. Als een lesneemster echter na een jaar nog niet in de gelegenheid is om naar een cursus buitenshuis te gaan, dan gaan de thuislessen door. Een lesneemster voor wie doorstroming nog niet mogelijk is wordt niet ‘losgelaten’ voordat zij daadwerkelijk is doorgestroomd. In principe vindt er na doorstroming nog een overbruggingsperiode van een aantal maanden plaats, waarbij de thuislessen nog even doorgaat en langzaam wordt afgebouwd. Dit is om de lesneemster te ondersteunen bij de overgang naar les buitenshuis en om voortijdige uitval op het doorstromingsadres te voorkomen.

Voor sommige lesneemsters – met name oudere of chronisch zieke vrouwen – is doorstroming niet reëel. Met deze vrouwen wordt een aantal leerdoelen opgesteld om een zeker niveau van zelfredzaamheid te bereiken. Een voorbeeld: de lesneemster moet kunnen telefoneren in noodgevallen, mensen aan de voordeur te woord kunnen staan, hulp en diensten kunnen inschakelen en een afspraak kunnen maken bij de huisarts. Als deze doelen bereikt zijn, kunnen de thuislessen worden afgebouwd.

Fatima

Fatima is een Marokkaanse vrouw van 24 jaar. Ze is getrouwd met Khalid en heeft twee kinderen van 5 en 2 jaar. Het gezin woont in Amsterdam-West, alle burens zijn van Turkse of Marokkaanse afkomst. Haar man is in Nederland opgegroeid en werkt in wisseldiensten op Schiphol. Fatima zelf is naar Nederland gekomen toen ze 18 was omdat ze met Khalid was getrouwd. Ze heeft geen familie in Nederland, behalve een grote schoonfamilie die graag langs komt. Toen ze net in Nederland was, wilde ze graag snel de taal leren want ze wil in Nederland werken en dan is het noodzakelijk om goed Nederlands te spreken. Na maanden op de wachtlijst te hebben gestaan, kreeg ze een oproep voor het inburgeringstraject. Inmiddels was ze zwanger dus na korte tijd moest ze de les tijdelijk staken vanwege de bevalling. Ook had ze door de zwangerschap rugklachten, waardoor ze regelmatig verstek had moeten laten gaan. Een half jaar na de geboorte wilde ze verder gaan met de les. Helaas kwam ze toen eerst weer op de wachtlijst terecht! Dus weer maanden wachten op een oproep. Toen haar zoon tje een jaar was kon ze weer naar school. Er was echter geen kinderopvang bij de locatie waar zij de Nederlandse les volgde. Hoewel haar man geprobeerd heeft kinderopvang te vinden, was dat niet gelukt. Ofwel was er bij de creche ook een wachtlijst, ofwel waren de kosten zo hoog dat zij die niet konden opbrengen. Bij het consultatiebureau hoorde zij over het ABC. De verpleegkundige vertelde haar dat ze misschien in aanmerking kwam voor les aan huis. Dit bleek een

schot in de roos!

De wijkcontactvrouw uit haar buurt kwam kennismaken en zo ontmoette ze kort daarna Sandra. Sindsdien komt Sandra één keer per week bij haar thuis.

Maatjescontact

Veel van de lesneemstergezinnen hebben te maken met sociale problemen: onder meer armoede en financiële problemen, (psychische) gezondheidsklachten en handicaps, slechte behuizing, huiselijk geweld en problemen in huishoudens omdat geen van de gezinsleden voldoende Nederlands beheerst (leest). De meeste lesgeefsters die in een gezin thuiskomen waar problemen spelen bieden een beetje extra ondersteuning door af en toe een brief te lezen. En door een luisterend oor te bieden en te troosten. Er zijn echter ook veel lesgeefsters die nog een stapje verder gaan en (af en toe of zeer regelmatig) meegaan naar instanties, telefoontjes plegen en dingen regelen. In sommige lesgezinnen is de situatie dusdanig dat lesgeven op de tweede plaats komt. Het ABC spreekt dan van een maatjescontact.

De meeste vrouwen horen via een maatschappelijke instantie dat het ABC hen de mogelijkheid biedt om les thuis te krijgen. Zo weten de consultatiebureaus in de stadsdelen waar het ABC lesgeeft, hoe vrouwen zich kunnen opgeven en helpen hen daarbij. Ook GGD's, zelforganisaties, thuiszorg, huisartsen, maatschappelijk werkers en reïntegratiebureaus weten het ABC te vinden.

Vriendschappen

Door een Nederlandse lesgeefster te koppelen aan een buitenlandse lesneemster maakt het ABC de ontmoeting mogelijk tussen vrouwen met een verschillende culturele en godsdienstige achtergrond. Tijdens de lesuren komt van alles aan bod: gezin, familie, gezondheid, opvoeding, onderwijs, voeding, kleding, enz. Lesneemsters willen meer weten over het land en de maatschappij waarin ze terecht zijn gekomen. Andersom geldt hetzelfde: lesgeefsters willen meer weten over het leven van lesneemsters en over hun cultuur en religie. Miriam: *“Het ABC brengt vrijwilligsters, de lesgeefsters in contact met vrouwen uit een andere cultuur, met andere gebruiken en een andere manier van leven. Ze komen in aanraking met een gastvrijheid die hartverwarmend is en ontdekken dat taal uit meer bestaat dan het gesproken woord alleen. Non-verbale communicatie kan leiden tot hilarische en komische situaties. Daarnaast ontdekken lesgeefsters hoe hun eigen taal in elkaar zit en staan versteld van hun eigen creativiteit. Zo ontstaan interculturele vriendschappen; vriendschappen met vrouwen die elkaar dagelijks op straat kunnen tegenkomen maar die nooit in de gelegenheid zijn geweest elkaar te ontmoeten. Maatschappelijk gezien een ontwikkeling die meer dan welkom is.”*

Voorzitter Kousemaker schrijft in haar voorwoord van het jaarverslag 2006 van het ABC: *“Het is essentieel dat wij elkaar ontmoeten. Ontmoeten: de ander, die mij ziet, doet mij tot mijn recht komen. Pas als ik aangesproken word, ben*

ik iemand. Dan kan ik lid worden van een samenleving. De samenleving in de buurt, in de stad en in het land. De vrijwilligers van het Amsterdams Buurvrouwen Contact maken dit belangrijke element in onze samenleving waar. Het in iemands huis thuiskomen en contact maken, en zo bovendien het contact breder maken met behulp van de taal. De taal is een voertuig tot communicatie, tot mee kunnen doen in de samenleving. Door communicatie kom je uit een isolement. Zo kunnen vreemd aandoende gewoonten, of regels of plichten begrijpelijk worden. Er ontstaat en passant ook een kennismaking voor de Nederlandssprekende vrouw met die andere, onbekende cultuur. Ook dan is communicatie van belang voor begrip en verstaan van andere culturele gewoonten en regels. Omdat de ander jou ziet, en naar je wil luisteren, kun je Nederlandse gewoontes uitleggen.”

Waarin onderscheidt het ABC zich van andere taalaanbieders?

Miriam: *“Vanwege de inzet van vrijwilligers is het contact erg laagdrempelig en daardoor is het makkelijker vrouwen te winnen en vriendschappen te sluiten. Door ‘één-op-één’ is les op maat mogelijk, precies toegespitst op de leerwensen van de lesneemster en op haar mogelijkheden, rekening houdend met haar beperkingen en gericht op haar praktijk (waarvoor heeft zij het Nederlands in eerste instantie nodig?).*

Wij komen bij mensen thuis waar niemand contact mee heeft en waar instanties geen zicht op hebben. Lesgeefsters zien en ervaren de problemen en

zien waar hulp nodig is. Het ABC heeft een duidelijke signaleringsrol. Door het directe en persoonlijk contact is daadwerkelijke ontmoeting mogelijk. Ook de ogen van lesgeefsters worden geopend.”

Ondersteuning

De Nederlands sprekende ‘buurvrouw’ komt niet onvoorbereid op locatie les geven. De vrijwilligsters volgen daartoe eerst een introductiecursus van vijf bijeenkomsten. In deze cursus wordt informatie gegeven over de cultuur en godsdienst van de vrouwen aan wie het ABC lesgeeft en maakt men kennis met de werkwijze van het ABC, het lesgeven en het lesmateriaal. Na de cursus worden lesneemsters en lesgeefsters aan elkaar gekoppeld. Daarbij wordt rekening gehouden met ieders wensen.

Bij het eerste bezoek gaat er iemand van het ABC mee, de wijkcontactvrouw. Na een paar weken wordt er een terugkomdag georganiseerd waarop lesgeefsters ervaringen met elkaar delen. “Hoe is het om bij iemand thuis te komen en wat zijn je eerste ervaringen?” zijn vragen die aan bod komen.

Daarnaast is er vier keer per jaar een themabijeenkomst. Twee bijeenkomsten zijn gericht op het lesgeven en lesmateriaal en twee over uiteenlopende onderwerpen gerelateerd aan het werk. Miriam: *“Zo waren er themabijeenkomsten over beeldvorming, de positie van de vrouw in christendom en islam, opvoeding en interculturele communicatie. Tijdens de themabijeenkomsten krijgen de lesgeefsters ook de gelegenheid om elkaar te ontmoeten en te spreken.”*

Naast lesgeven zetten vrijwilligsters zich in op het terrein van beheer van lesmateriaal en het vervaardigen van lesondersteunend materiaal. Daarnaast zetten enkele vrijwilligsters zich in voor de redactie van het ABC-Nieuws, een blad dat vier keer per jaar verschijnt en alle betrokkenen en geïnteresseerden op de hoogte houdt van ontwikkelingen en activiteiten binnen en buiten het ABC. In het Houten Huys op het Begijnhof is een aparte ruimte als bibliotheek ingericht voor materialen die ondersteuning kunnen bieden tijdens het lesgeven: lesboeken, oefenboeken, fotokaarten, spelletjes, speeltjes om de kinderen bezig te houden, enz. Miriam: *“Er is materiaal dat ontwikkeld is voor het reguliere NT-II onderwijs en materiaal dat bij zusterorganisaties is ontwikkeld voor een één-op-één situatie aan huis. En als het materiaal er niet is wordt het door de vrijwilligsters van het ABC gemaakt!”*

Cülsüm

Breghje, lesgeefster bij het ABC, vertelt: *“Mijn vrouw heet Cülsüm. Uiteraard is zij niet mijn vrouw in de letterlijke zin des woords, maar toch zie ik haar zo. Twee jaar geleden kwam ik gemiddeld 2 à 3 uur per week bij haar thuis op bezoek. Zij maakte heerlijk eten voor me klaar, ik speelde ondertussen met de kinderen. Dan gingen de kinderen naar bed en begonnen wij serieus aan de Nederlandse les. We hebben heel wat uren zittend op de grond, gebogen over tekstboeken met elkaar doorgebracht. Slurpend aan een kopje mierzoete thee en*

ondertussen heerlijke lekkernijen tot mij nemend (ojee, daar gaat mijn lijn) en Cülsüm maar oefenen, oefenen, oefenen. Er zaten heus wel dagen tussen dat het niet ging: de kinderen wilden niet slapen of zij kon zich niet goed concentreren. Dan was het beter om te stoppen met serieus zijn en veel gekke woorden uit te proberen, zoals linoleum. We hebben heel wat afgelachen. Zij vond mij mooi groot, ik haar mooi klein. Hele recepten hebben we met elkaar uitgewisseld en uitgeprobeerd. Ze heeft nog een poging ondernomen mij Turks te leren maar dat is op niets uitgelopen. Daardoor kreeg ik wel meer begrip voor haar en besepte beter hoe moeilijk het is om een vreemde taal te leren. De meeste tijd ging het echter voortvarend. Cülsüm moest en zou Nederlands leren, ze wilde zich kunnen redden aan de telefoon, bij de huisarts of op school zonder op haar man of schoonfamilie terug te hoeven vallen. Gelukkig was ze nog jong en pikte ze het snel op, want ze kon behoorlijk ongeduldig en streng voor zichzelf zijn. Hoe vaak riep ze niet dat ze dom was, dat ze het nooit zou leren. Tegenwoordig volgt ze les via het reguliere circuit. Haar zoontje zit op school en haar dochter gaat naar de peuterspeelzaal waardoor ze zich nu wat vrijer kan bewegen. En zij en ik? Ik ga nog regelmatig bij haar op bezoek en kom daar weer 2 kilo zwaarder en een aantal recepten rijker vandaan. Zij is mijn enige Turkse vriendin en ik ben haar enige Nederlandse vriendin.”

Op religieuze wereldreis in Rotterdam

Marianne Vorthoren en Sjanie van Maanen¹

‘Wij gingen met onze klas op bezoek in het Mevlana-Moskee in Rotterdam. We reden er naar toe met verschillende auto’s. Toen we er waren gingen we naar binnen. We kregen een rondleiding door heel de moskee. We moesten daar allemaal onze schoenen uit trekken. Toen gingen we naar boven en mochten we eerst allemaal vragen stellen. En we mochten bij het middaggebed zijn van één uur. Dat is heel speciaal voor ons. Daarna kregen we nog wat kamers te zien. We hebben er heel veel leuke dingen van geleerd. Het was een super leuke dag!’

‘Wat opviel, was het verschil in sfeer tussen de drie gebedshuizen, maar ook dat we overall even welkom waren. We wer-

den allemaal uitgenodigd om nog eens langs te komen om meer te weten te komen over hun geloof. Conclusie: een zeer waardevolle excursie die helpt om elkaar beter te begrijpen.’

Aan het woord zijn twee ‘klanten’ van de projectgroep *Veelkleurige Religies Rotterdam (VRR)*, respectievelijk een basisschoolleerling uit Heerjansdam en een docent van een mbo-opleiding in Rotterdam. Zij, en vele anderen, gingen de afgelopen jaren mee, ‘op reis’. Op reis langs gebedshuizen in Rotterdam. Van synagoge tot sikh-tempel, van mandir tot moskee, van Kaapverdiaanse parochie tot Russisch-Orthodoxe kerk: in Rotterdam kan men in religieus opzicht een wereldreis maken. VRR zet zich ervoor in om zoveel mogelijk mensen hieraan mee te laten doen.

Hoe het allemaal begon

Het idee van ‘religieuze reizen’ werd in Rotterdam voor het eerst in 1994 uitgevoerd, als onderdeel van het programma van de jaarlijkse Migrantenweek. Deze Migrantenweek is ingesteld door de Raad van Kerken om aandacht te vragen voor migrantenkerken. De eerste reizen in Rotterdam richtten zich dan ook uitsluitend op kerkelijke gemeenten en parochies van migranten. Op de derde zondag van november gingen groepen op bezoek tijdens diensten en missen van bijvoorbeeld de Chinese, de Ghanese en de Surinaamse kerk. Na een paar jaar besloot de toenmalige werkgroep tot uitbreiding van de bestemmingen naar gebedshuizen

¹ De auteurs zijn lid van de projectgroep Veelkleurige Religies Rotterdam. De projectgroep bestaat uit vertegenwoordigers vanuit het Gereformeerd Centrum voor Welzijnsbehartiging, de stichting voor Kerkelijk Sociale Arbeid, stichting Mara, De Heuvel, het Rotterdams Studentenpastoraat, Scots International Church, stichting Spirit, stichting Islam en Dialoog en enkele leden op basis van eigen deskundigheid.

van migranten met een andere religieuze achtergrond, vooral moslims en hindoes. Dit vertaalde zich ook in een uitbreiding van de werkgroep met contactpersonen uit die gemeenschappen. Zo werd ook de groep zelf interreligieus van samenstelling.

Nog altijd werden de 'reizen' eens per jaar, en wel op die derde zondag van november, georganiseerd. De belangstelling was groot: het aantal aanmeldingen was altijd groter dan het aantal beschikbare plaatsen. Daarom werd besloten het hele jaar door reizen aan te gaan bieden. De werkgroep Migrantenweek werd omgedoopt tot de projectgroep Veelkleurige Religies Rotterdam. In november 2004 werd het 'interreligieuze reisbureau' officieel geopend door wethouder Geluk. Sindsdien zijn vele honderden mensen mee op reis geweest.

Diverse soorten reizen

Het grote bereik van de activiteiten van VRR is mede te danken aan het gevarieerde aanbod. Naast het aanbod op zondagen waarvoor een ieder zich kan inschrijven, werd de projectgroep al snel benaderd door groepen om een toegesneden reisprogramma te organiseren. Deze 'reizen op maat' hebben geleid tot een forse toename van het aantal bezoekers. Vooral veel onderwijsinstellingen maken gretig van deze mogelijkheid gebruik. Het gaat daarbij zowel om groepen leerlingen als groepen leerkrachten, van basisscholen, scholen voor voortgezet onderwijs, mbo- en hbo-instellingen en universitaire opleidingen. Voorbeelden van andere organisaties waarvoor tot nu toe reizen op maat zijn verzorgd zijn on-

derdelen van politie en rechtbank en afdelingen van de Rotary en Vrouwenbelangen. Ook worden bezoeken georganiseerd voor religieuze gemeenschappen aan elkaar, bijvoorbeeld een groep uit een kerk aan een moskee en vice versa.

Tijdens een reis worden in het algemeen twee of drie gebedshuizen bezocht. De ene keer zijn dat gebedshuizen van verschillende religies, bijvoorbeeld synagoge, kerk en moskee, een andere keer verschillende gebedshuizen van dezelfde religie, dus bijvoorbeeld langs de orthodoxe en liberale synagoge, langs diverse (migranten)kerken of langs een Turkse en Marokkaanse moskee. Dergelijke bezoeken staan in april weer op het algemene programma, in samenwerking met de Bibliotheek Rotterdam: iedere zondag zijn er bezoeken aan verschillende gebedshuizen van hindoeïsme, migrantenkerken, boeddhisme, jodendom en islam (zie ook kader over themamaand Bibliotheek).

Diversiteit binnen religies

VRR wil namelijk ook de diversiteit, de veelkleurigheid *binnen* religies laten zien. Het tonen van de diversiteit binnen iedere religie doorbreekt het denken in 'hokjes' per religie en laat mensen elkaar als mensen zien en ontmoeten. Het gaat uiteindelijk immers niet om 'de' islam of 'het' christendom of 'het' hindoeïsme, maar om mensen, individuen, die elkaar ontmoeten. De projectgroep beschouwt deze diversiteit als rijkdom en wil dan ook ruimte scheppen voor het leren kennen van de verschillen en diversiteit. Anderzijds is de projectgroep er ook van

overtuigd dat wanneer men verder kijkt, men vooral veel overeenkomsten tegenkomt. Tot die conclusie komen ook de 'reizigers' vrijwel zonder uitzondering.

En er is nog meer...

De meeste deelnemers aan de activiteiten van VRR brengen dus een bezoek aan

een of enkele gebedshuizen. Daarbij is het streven dat men naast een rondleiding en gelegenheid tot vragen ook iets meemaakt van de betreffende religie, zoals een gebedsdienst, een offerritueel of een vastenmaaltijd. Voor veel bezoekers is het de eerste keer dat ze in een (ander) gebedshuis komen. Steevast

leveren deze bezoeken positieve reacties van herkenning van gedeelde waarden op. Daarmee is het een waardevolle stap, ook als het blijft bij een eenmalig bezoek.

Verdieping

Sommige bezoekers willen echter meer dan een eenmalig bezoek. De projectgroep vindt het belangrijk ook daarvoor een vorm aan te bieden, om de ontmoeting

en dialoog te verdiepen. Een belangrijke activiteit met dit doel zijn de zogenoemde wijkontmoetingen. Hierbij wordt een uitwisseling georganiseerd tussen twee verschillende gebedshuizen die in dezelfde buurt zijn gevestigd. Groepen uit de twee gemeentes bezoeken elkaar ondernemen samen diverse activiteiten

en spreken daarbij over diverse onderwerpen. Voorbeelden hiervan zijn het contact tussen de Bosnische moskee en een PKN-gemeente in Rotterdam-Zuid en tussen een volle evangelische gemeente en Turkse moskee in het noorden van de stad. VRR stimuleert en ondersteunt deze ontmoetingen.

Een andere manier van verdieping

in de ontmoeting en dialoog is het organiseren van lezingen en symposia over diverse thema's. Ieder jaar wordt er tijdens de Migrantenweek een lezing georganiseerd over een onderwerp dat raakt aan het werk dat VRR doet, zoals recentelijk over de rol van migrantenkerken in Nederland. Een terugkerend thema voor de projectgroep is 'vrouw, emancipatie en religie'. Rond dit thema is reeds verscheidene malen een symposium georga-

niseerd, in samenwerking met diverse partners en voor verschillende doelgroepen. Leden van de projectgroep verzorgen ook presentaties en gastlessen op verzoek over hun activiteiten of over specifieke onderwerpen in de diverse religies.

Een mooi middel om spelenderwijs meer over verschillende religies te weten te komen is de spelkoffer 'Reis door religies', die beheerd wordt door de projectgroep. In de spelkoffer zijn diverse voorwerpen uit wereldgodsdiensten samen gebracht. Daar omheen is er een spel met vragen en opdrachten. Hoewel de spelkoffer aanvankelijk vooral was ontwikkeld voor gebruik op (basis)scholen, wordt het inmiddels ook in andere situaties gebruikt. Het blijkt ook voor volwassenen een goed middel om meer te leren over andere religies of om in een diverse (dialog)groep spelenderwijs meer over elkaar te leren en met elkaar in gesprek te raken. Het gebruik van de spelkoffer kan begeleid worden door een lid van de projectgroep, maar men kan de koffer ook zelfstandig gebruiken. In het kader van de samenwerking met de Bibliotheek Rotterdam in de themamaand 'In hogere sferen' verzorgt VRR dit jaar bovendien een tentoonstelling van voorwerpen uit vijf wereldreligies (jodendom, christendom, islam, hindoeïsme en boeddhisme) met een daaraan gekoppelde 'reli-quiz'.

Religie en integratie?

Door al deze activiteiten hoopt VRR bij te dragen aan ontmoeting en dialoog tussen mensen van diverse religieuze ach-

tergronden. Zowel de diversiteit tussen en binnen religies als de vele overeenkomsten en raakvlakken bieden hierbij stof tot gesprek. De projectgroep vindt dit van groot belang voor een goede manier van samenleven. Hoewel religie daarbij zeker niet het enige relevante aspect is, is het een belangrijk element om erbij te betrekken en ten positieve te benutten. Religie gaat over wat mensen ten diepste beweegt, over waarden die men belangrijk vindt.

Tegen de achtergrond van de maatschappelijke en politieke discussie heeft de projectgroep ook haar visie op integratie verwoord. VRR gaat ervan uit dat integratie een tweezijdig proces is, gericht op sociale cohesie. Deze integratie komt niet door wetten tot stand, maar in de eerste plaats door het creëren van ontmoeting. Ontmoeting waarbij mensen zich veilig voelen, waarbij angst en vooroordelen worden weggenomen, waarbij nieuwsgierigheid ontstaat en respect voor ieders eigenheid en verschillen.

In Nederland kan de overheid religieuze instellingen niet inhoudelijk sturen, vanwege de scheiding van kerk en staat. In het huidige politieke debat is er wel veel interesse voor religieuze instellingen, omdat religie soms de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving in de weg lijkt te staan. In de dagelijkse praktijk hebben religieuze instellingen van allochtonen een belangrijke maatschappelijke functie. Ze spelen vaak een gidsrol voor hun gemeenschappen. De activiteiten van VRR sluiten vooral aan op het belang van de specifiek religi-

euze functie van de instellingen. Het belijden van een eigen godsdienst en het deel kunnen uitmaken van een eigen religieuze gemeenschap geeft mensen eigenwaarde en zelfrespect. Daardoor zullen ze zich meer mens, meer thuis en minder vervreemd voelen. Dit benadrukt het belang van religieuze instellingen en bij diversiteit in bevolkingsgroepen pleit dit ook voor diversiteit in religieuze instellingen.

Alle religies kennen doelen en waarden. Religies spreken zich uit over onderwerpen als hoe om te gaan met verantwoordelijkheid, waarden rond leven en dood, streven naar vrede, respect hebben voor de medemens. Dit zijn waarden die alle religies delen. Bij de ontmoeting tussen mensen vanuit verschillende religies is het van belang dat zij niet alleen elkaars verschillen zien, maar ook elkaars grote gezamenlijke waarden herkennen. De momenten van herkenning van deze waarden roepen vaak veel ruimte, warmte en respect voor elkaar op. Dit helpt mee vooroordelen weg te nemen. Deze waarden kunnen in woorden gedeeld worden, maar ook in activiteiten. Deze rol kan religie spelen in het bevorderen

van een proces van integratie, met als gevolg wederzijds respect en een vreedzame samenleving.

Veelkleurige Religies Rotterdam wil die rol bevorderen door laagdrempelige activiteiten aan te bieden. Want zo makkelijk stap je als individu anders niet die synagoge, kerk, mandir of moskee binnen. De belangrijkste partners voor VRR zijn de vele gebedshuizen en hun actieve vrijwilligers, die altijd weer bereid zijn om hun deuren open te stellen en mensen gastvrij te ontvangen. Zonder hen zou het werk van de projectgroep niet mogelijk zijn. Ter afsluiting laten we nog een deelnemer aan het woord: *‘Zo leren we van elkaar. Ik check alvast in voor de volgende reis.’*

Daar willen we een ieder hierbij van harte voor uitnodigen!

Meer informatie over de activiteiten van de projectgroep Veelkleurige Religies Rotterdam kunt u vinden op www.veelkleurigereligiesrotterdam.nl. Daar kunt u zich ook aanmelden voor het reisprogramma in de maand april, in samenwerking met de Bibliotheek Rotterdam.

Bibliotheek Rotterdam ‘In Hogere Sferen’

Renée van Oosterom²

Op zaterdag 28 april 2007 organiseert Bibliotheek Rotterdam een groot Spiritueel Festival. Dit festival is onderdeel van de themamaand ‘In Hogere Sferen’ die de bibliotheek in april 2007 houdt. In alle 23 wijkbibliotheken en in de Centrale Bibliotheek worden in die maand activiteiten georganiseerd rond het thema Spiritualiteit, Religie en Filosofie.

² De auteur werkt bij de Bibliotheek Rotterdam en is verantwoordelijk voor de programmering in het kader van de themamaand ‘In hogere sferen’.

Doel van de themamaand en van het festival is Rotterdammers kennis te laten maken met de verschillende religies en levensovertuigingen in de stad. Een religie wordt immers vaak persoonlijk of in besloten kring beleefd en de stap om een onbekende kerk, moskee, synagoge, mandir of tempel te bezoeken is groot. Hierdoor kunnen misverstanden en wantrouwen in stand blijven. Daarom wil Bibliotheek Rotterdam de burgers op een zeer laagdrempelige manier kennis laten maken met de verschillende religies en levensovertuigingen.

De bibliotheek is een kennisknooppunt. En kennis wordt, zeker tegenwoordig, niet alleen maar opgedaan uit boeken. Ook via internet, audiovisuele media of via persoonlijk contact wordt informatie overgedragen. Daarom biedt het festival een informatiemarkt waarop alle groeperingen zichzelf kunnen presenteren en kunnen de bezoekers ook aan vele activiteiten meedoen. Hierdoor kunnen mensen zelf beleven wat een bepaalde religie of levensbeschouwing inhoudt. De nadruk ligt op dat wat mensen bindt: het zoeken naar het hogere en het goede in onszelf en de ander; wat door mensen van alle religies gevoeld en nagestreefd wordt.

In april 2006 is het festival voor de eerste keer georganiseerd. Bezoekers zagen o.a. hindoeïstische tempeldans en kregen uitleg over een hindoeïstisch offerritueel en altaar, deden mee aan diverse boeddhistische meditaties, waren getuige van gesprekken met christelijke voorgangers van protestantse en katholieke huize, zagen een draaiende derwisj en konden islamitische kalligrafie beoefenen, konden meezingen met een soefikoor, luisteren naar happy songs van de Baha'i, meedoen aan sacred dance en vele lezingen en films bijwonen. De reacties waren lovend. De bezoekers gaven aan bijzonder onder de indruk te zijn van het feit dat al die verschillende geloven zo vreedzaam met elkaar op één festival waren. Meerdere succesvolle festivalactiviteiten werden bovendien ook in de wijkbibliotheken uitgevoerd.

Ook dit jaar wordt weer samengewerkt met Projectgroep Veelkleurige Religies, die vanwege de themamaand iedere zondag een bezoek aan twee gebedshuizen zal organiseren. Op zondag 1 april wordt een bezoek gebracht aan de Arya Samadj en Sihv mandirs, op 8 april worden twee migrantenkerken bezocht, op 15 april twee boeddhistische tempels, op 22 april twee synagogen (liberaal en orthodox) en op 29 april wordt een bezoek gebracht aan de Mevlana moskee en de An Nasr moskee.

Het Spiritueel Festival wordt georganiseerd in samenwerking met o.a. de Rotterdamse Raad voor Levensbeschouwingen en Religies (RoRaVoLeRe). In dit samenwerkingsverband zitten de volgende groeperingen: Convent van Kerken Rotterdam (waarin vertegenwoordigd zijn de kerken en de joodse gemeenschap), Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond, Stichting Islam en Dialoog, Hindoeïstische Welzijnsorganisatie Stichting Spirit, Boeddhistische Unie Nederland, Humanistisch Verbond, Antroposofische Vereniging, Baha'i Gemeenschap, Soefibeweging, Spirituele Academie Brahma Kumaris, Stichting Kairos, en GCW/MARA/KSA.

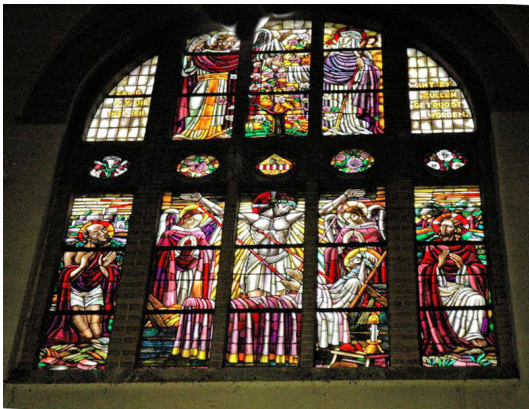
Interreligieuze Excursie

De studentenvereniging Mashriq, ontstaan binnen de Hoge School in Den Haag, organiseert elk jaar een interreligieuze excursie, open voor leden én voor buitenstaanders. Dit jaar vond de excursie plaats op 18 februari in Rotterdam, waar eerst de katholieke kathedraal werd bezocht, daarna de Mevlana-moskee en vervolgens de joods-liberale synagoge in Rotterdam Noord. Er waren vooral moslim studenten, ofschoon ook studenten van christelijke verenigingen waren uitgenodigd. Op de website www.wijblijvenhier.nl, die eind maart de eerste prijs kreeg voor beste collectieve website, heeft Umar Mirza een fotoreportage gepubliceerd, die wij met zijn toestemming bijna in zijn geheel overnemen. We laten Umar Mirza aan het woord.

Umar Mirza

Gisteren heb ik weer eens een bijzondere dag meegemaakt. Tijdens de Interreligieuze Excursie van de multiculturele Islamitische studentenvereniging MashriQ keken we in de keukens van de drie Ibrahimitische geloven: het jodendom, het christendom en de islam. De groep bestond uit zo'n dertig (voornamelijk) jongeren met verschillende etnische en (a)religieuze achtergronden. Hieronder een fotoverslag van de dag.

1 In de kathedraal van Rotterdam

2 Een interessante rondleiding door de kerk

3 De tafel die het avondmaal 'nabootst'

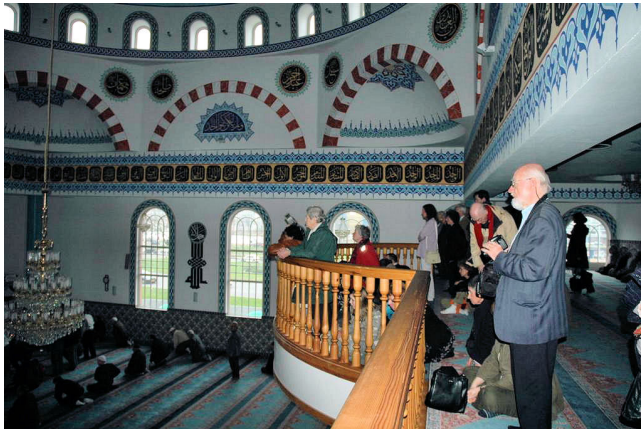
4 We zagen hoe een kind werd gedoopt

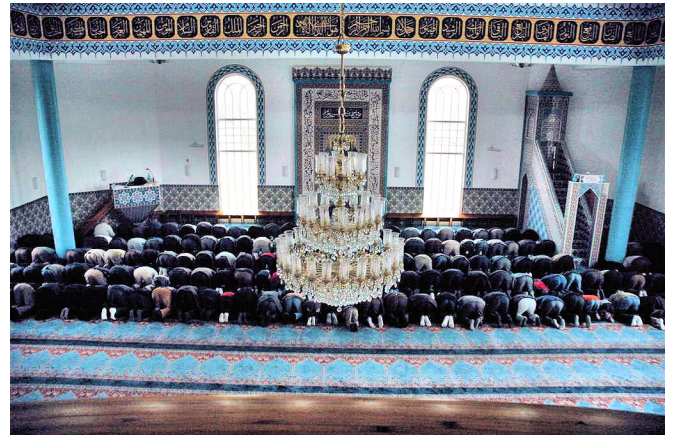
5 Water, zout en zalf

6 In de Mevlana Moskee

7 Toekijken vanaf het balkon

8 Het gebed

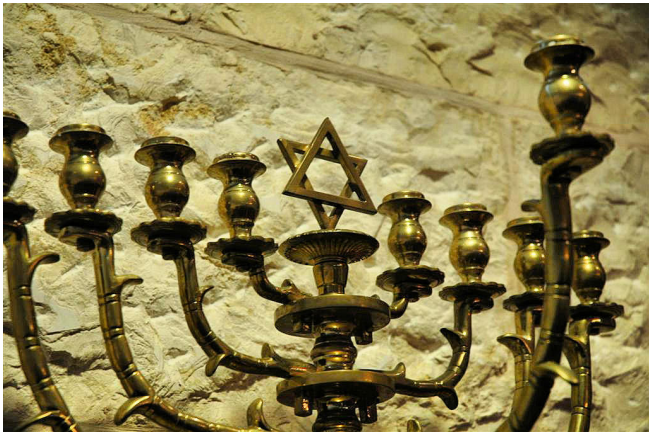
9 Imam Haselhof beantwoordt vragen

10 Marianne Vorthoren geeft een rondleiding

11 De Wudu (kleine wassing)
voor dummies

12 In de Synagoge

13 Een vrouwelijke rabbijn legt uit

14 Net als iedereen bedekt ook
ReFlex zijn hoofd

15 Voorlezen uit de Torah

Nabespreking

Het was een zeer inspirerende dag. Vooral in deze gespannen tijden, waarin mensen met verschillende overtuigingen moeilijk door één deur kunnen, zijn dit soort uitstapjes belangrijk. Niet iedereen apart praten over hoe de ander is, maar samen met elkaar praten en kijken wat iemand beweegt om te zijn wie hij/zij is. – Umar Mirza

N.B. Er kwamen 33 reacties op deze reportage, voor 90% positief. Naar aanleiding van de overeenkomsten tussen de drie geloven zei Nouredine, één van de moslims die een reactie gaf: “Nogal logisch, want de koran is een slap aftreksel van het joodse geloof”. Hierop antwoordde een ander, Khalil: “In deze optiek is bij de verslaggeving van een voetbalwedstrijd door twee verschillende reporters het ene verslag een aftreksel van het andere omdat deze verslagen zo goed op elkaar lijken. Of we zouden een andere optiek kunnen handhaven en zeggen dat deze verslagen zo erg op elkaar lijken omdat het in wezen over dezelfde wedstrijd gaat. – P.R.

Dialogo in Driebergen

Rob Steinbuch

In de afgelopen wintermaanden heeft de commissie voor het contact met moslims van de raad van kerken in Driebergen vier themabijeenkomsten georganiseerd, onder de titel: Om een goede gezamenlijke toekomst in Nederland. De eerste twee vonden plaats in de Morgensterkapel, de derde en de vierde respectievelijk in de Marokkaanse en Turkse moskee. Er waren 80 tot 100 bezoekers per keer.

De eerste bijeenkomst was gewijd aan het onderwerp *Moslimvrouwen in het Midden-Oosten* en werd verzorgd door mevrouw Amal van Hees – Hamidalah. Amal van Hees is internationaal juriste, gespecialiseerd in mensenrechten, in het bijzonder vrouwenrechten. Zij heeft diverse functies bekleed, o.m. bij de UNESCO en bij niet-gouvernementele organisaties (NGO's) in binnen- en buitenland. Op dit moment is zij coördinator Noord Afrika en het Midden Oosten voor Amnesty International Nederland en deeltijd docent NGO-studies bij de Webster Universiteit in Leiden. Zij woont in Driebergen.

Vrouwenemancipatie

Zij illustreerde haar inleiding met delen uit een Nederlandse TV reportage over geslaagde voorbeelden van vrouwenemancipatie in Marokko.

Over de relatie tussen vrouwenemancipatie en islam wordt verschillend gedacht. Sommigen vinden dat beide onverenigbaar zijn. Voorbeelden: de Egyptische arts en schrijfster Nawal el Saadawi en de Marokkaanse sociologe Fatima Mernissi. Maar anderen vinden dat in de Koran juist wel belangrijke inspiratie gevonden kan worden voor het verbeteren van de maatschappelijke positie van de vrouwen, zoals de Pakistaanse Riffat Hassan, de Saoedisch-Arabisch-Fatima Naseef en de Egyptisch-Nederlandse schrijfster Nahet Selim. Zij vinden dat vrouwen zelf de Koran moeten lezen, noch beïnvloed door westerse critici van de islam, noch door de patriarchale diehards in moslim kringen. Zo ontstaat een eigen, niet-

westers feminisme en wordt de bijdrage intact gelaten die de godsdienst biedt bij hun identiteitsvorming en bij hun cultuur.

In de praktijk zijn er voorbeelden van positieve ontwikkelingen – zoals in Marokko - maar ook van negatieve ontwikkelingen, n.l. daar waar van opkomend fundamentalisme sprake is.

Voor de Nederlandse situatie is het belangrijk om contact te leggen met de moslimvrouwen hier, waarvan velen zich geïsoleerd voelen. Dat kan al door een gesprek op het schoolplein!

Wil men de positieverbetering van moslimvrouwen in het buitenland bevorderen dan kan dat heel goed door het werk van de Nederlandse NGO's te steunen, zoals NOVIB, Cordaid, ICCO en HIVOS. Hun hulp maakt elders talrijke kleinschalige projecten mogelijk.

Tweede avond

De tweede avond ging over *De strijd van moslims in Nederland om een volwaardige plaats in onze samenleving*. Inleiders waren Fadil Azzarouali en Jamal Chrifi. Beiden hebben een Marokkaanse achtergrond en horen tot de "tweede generatie".

Fadil Azzarouali is leraar wiskunde op een scholengemeenschap en heeft daarnaast een functie bij het ontwikkelen van lesmateriaal voor het vak wiskunde. Hij is secretaris van het bestuur van de Marokkaanse moskee in Driebergen. Jamal Chrifi is groepsleider geweest bij een jeugdinstelling, onderzoeker en leidinggevende bij de Raad voor de Kinderbescherming, adviseur diversiteit bij het Ministerie van Sociale Zaken en is

thans beleidsadviseur Interculturalisatie justitiële jeugdinstellingen bij FORUM (Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling).

Beiden hebben in Nederland een goede maatschappelijke positie kunnen opbouwen. Dan kon mede door de bemoeiende steun tijdens hun school- en opleidingsperiode, met name vanuit de Nederlandse omgeving. Daarbij kwamen hun werkervaringen, waarbij zij met de uitdagingen van het multiculturele karakter van de Nederlandse samenleving werden geconfronteerd.

Kloof tussen bevolkingsgroepen

De huidige problemen zijn vooral toe te schrijven aan het uit elkaar groeien van de verschillende bevolkingsgroepen.

Wat dat betreft bestaan er grote verschillen tussen de tweede generatie die nog veel meer werd aanvaard, en de huidige derde generatie die het steeds moeilijker krijgt op het punt van acceptatie. De tijdgeest is veranderd.

Wat kun je daaraan doen? Autochtone Nederlanders kunnen hieraan werken door aan hun allochtone medelanders duidelijk te maken dat zij er bij horen. Maar er liggen ook taken voor die medelanders: blijf aan zelfreflectie doen, denk positief over jezelf, onderzoek waar de Koran als inspiratiebron een link legt naar de westerse psychologie, verlies nooit je zelfvertrouwen en houd je ambities hoog.

Tweetaligheid en dubbele etnische afkomst kunnen een verrijking zijn voor de samenleving, en ook voor de economie. Maar daarvoor moet van beide

kanten nog veel wederzijds begrip groeien.

Derde avond

De derde avond stond in het teken van *De betekenis van de islam in het dagelijks leven*. Drie eindexamenstudenten van de Hogeschool de Horst vertelden wat de islam in hun leven betekent.

Souad Zouggagh is in 1984 uit Casablanca naar Nederland gekomen. Zij werkt als pedagogisch ondersteuner op basisscholen en als toeleidster van allochtone vrouwen naar het ROC. De godsdienst, zo zegt zij, is een deel van mijn leven, waarbij de vijf hoofdregels een belangrijke rol vervullen. Ik wil die rijkdom ook aan mijn kinderen doorgeven. Mijn werkomgeving respecteert mijn identiteit en godsdienst zoveel mogelijk, maar tegelijk houd ik er rekening mee dat ik mij hier aan een westers land moet aanpassen.

Karima Fateh is nu zeven jaar in Nederland. Zij werkt bij Politie Haaglanden. Zij beschouwt zichzelf als "liberaal moslim", omdat zij veel voorschriften meer als cultuurbepaald dan wezenlijk ziet. Zij respecteert in de hulpverlening de opvattingen en levensovertuiging van de ander altijd respecteert. Als een homo haar hulp vraagt wil zij goede hulp geven en houdt dan haar eigen opvattingen voor zich. Ter wille van haar werk in de hulpverlening heeft zij zich grondig verdiept in het christendom en andere hier gangbare overtuigingen.

De heer Brahim ait Toumach is nu 25 jaar. Hij is zoon van een Marokkaanse vader en een Nederlandse moeder. Hij was door zijn moeder niet religieus op-

gevoed, maar begon zijn zoektocht toen hij 18 was. Hij ervaart de islam als belangrijke vormgever van zijn leven. Hij heeft veel gesprekken met zijn niet religieuze moeder gevoerd en haar kunnen overbrengen hoe zijn leven door de islam meer inhoud en vorm kreeg. Hij onderstreept hoe belangrijk het is om in je verdere religieuze ontwikkeling een onderzoekende instelling te behouden en niet te denken dat je het allemaal wel weet!

Toekomst

Aan het drietal werd tot slot de vraag gesteld *Hoe zien jullie je toekomst in Nederland*. De reacties waren nogal confronterend. Karima is somber direct naar en wil direct terug naar Marokko. Souad pas later, ook al wacht ahar kinderen, vreest ze, in Nederland een zware toekomst. “Ik had altijd het gevoel dat Nederland mijn thuis is, helaas is dit de laatste jaren anders geworden. Waarom is er zo’n haat ontstaan tegen allochtonen?”. Brahim blijft hier, want hij spreekt geen woord Berbers of Arabisch. Maar sinds hem bij een discotheek de toegang werd geweigerd voelt hij zich meer Marokkaan. Radio Utrecht en de Nederlandse Islamitische Omroep verzorgden uitzendingen over deze avond.

Vierde avond

De vierde avond ging over de vraag *Wat staat ons te doen?*. Er zijn in Nederland nu bijna één miljoen moslims, meest met een allochtone achtergrond. De snelle toename heeft onze Nederlandse samenleving met nieuwe, om-

vangrijke uitdagingen geconfronteerd. Wat staat ons daarbij te doen, als kerk of moskee, als gemeentebestuur, politieke partij, school of sportvereniging, maar ook als individu, als medemens?

Pluralisme

De eerste inleider was emeritus hoogleeraar Rob Tielman, voorzitter van het landelijk platform voor het openbaar onderwijs en lid van de leerplancommissie voor islamitisch godsdienstonderwijs. In het verleden was hij o.m. voorzitter van het Humanistisch Verbond en voorzitter van de internationale Humanistische Unie. Hij wees er op dat Nederland heeft gekozen voor het *pluralistische samenlevingsmodel*. Daarin wordt uitgegaan van verschillen tussen (groepen) mensen, waarbij voor het behoud van de maatschappelijke samenhang onderling respect en dialoog nodig zijn. Dat vereist kennis en inzicht, ook over de in ons land voorkomende religies. Gebrek daaraan kan leiden tot vooroordelen. In het openbaar onderwijs wordt daarom onderwijs gegeven over de diverse geestelijke stromingen. Daar hoort ook het humanisme bij. De overheid is daarbij verantwoordelijk voor het feit dat dit gebeurt en wel op een goed kwalitatief niveau.

De levensbeschouwelijke organisaties zijn verantwoordelijk voor de inhoud. Degenen die niet meer op school zitten en toch geïnformeerd willen worden verwees hij naar de Open Universiteit.

Rob Tielman wees ook op de overeenkomst tussen islam en humanisme. In

beide gevallen bestaat er geen orgaan voor uitoefening van leergezag. Dat werkt versterkend voor de persoon in kwestie. Men moet zelf een keuze maken en blijft als individu verantwoordelijk. De afwezigheid van organisatie kan echter ook tot kwetsbaarheid leiden. Individuen of groepen kunnen een claim gaan leggen op “de” waarheid. Fundamentalisme kan dan het beeld gaan bepalen, mede versterkt door de media. Bij de humanisten zijn dat bijvoorbeeld intolerante atheïsten die het gedachtegoed van Renaissance en Verlichting opeisen: het humanisme als atheïstisch antwoord op de religie! Dat is een onjuist beeld. Het humanisme laat alle ruimte voor religie, maar wel op basis van persoonlijke vrijheid.

De historische achtergrond van het Nederlandse “poldermodel” was de noodzaak om wat betreft het waterbeheer samen te werken. Nu gaat het erom om gezamenlijk te werken aan een goede toekomst. In feite gaat het ook daarbij om welbegrepen eigenbelang.

8 maart en 23 april

Vanuit de Turkse moskeegemeenschap sprak vervolgens Fatma Altuntas, die enkele praktische punten noemde: accepteer mensen zoals ze zijn, leer de Koran en hoe je een goed mens moet zijn, bestrijd de discriminatie “aan de wortel” en doe zo veel mogelijk samen met anderen. Bij dat laatste gaf zij als voorbeeld de gemeenschappelijke viering in Driebergen van Wereldvrouwendag op 8 maart, waarbij autochtone en allochtone vrouwen elkaar inmiddels hebben gevonden. Ook wees zij op de

viering van de Turkse nationale feestdag op 23 april waarbij met nadruk kinderen vanuit allerlei achtergronden worden uitgenodigd.

Nieuwe taken van moskee

Namens het Marokkaanse moskeebestuur sprak Fadil Azzorouali (ook één van de inleiders op de tweede avond). Hij wees erop dat het opzetten van de Marokkaanse moskee in Driebergen een stuk pionierswerk is geweest en dat dit gemeenschapsbevorderend heeft gewerkt, zowel binnen de Marokkaanse gemeenschap als binnen de gehele Driebergse gemeenschap. Er zijn nu zo’n tachtig mensen bij het leven in en om de moskee betrokken. Nu het gebouw er staat en steeds intensiever wordt gebruikt komen er ook steeds meer nieuwe taken op de mensen af. De doelen zijn nu het bevorderen van *integratie*, door zoveel mogelijk mee te doen aan wat er in de samenleving is te doen, van *welzijn*, door te proberen eenzaamheid en fricties van *het religieuze leven* op te vangen. Aan de eigen groep geeft men informatie over de Nederlandse samenleving; dit gebeurt in samenwerking met de gemeente. Op het gebied van welzijn wordt sportbeoefening gestimuleerd. Op religieus terrein worden lessen in de Arabisch taal en in de Koran gegeven. Een probleem is het aantrekken van een imam. Het nieuwe overheidsbeleid op dat gebied maakt het oplossen van dit vraagstuk alleen maar moeilijker. Op het verlanglijstje staan taallessen en huiswerkbegeleiding. Dat vraagt veel inzet en extra middelen.

Gemeentebeleid

Tot slot sprak wethouder Elisabeth van Oostrum, die in het gemeentebestuur ook integratie in haar portefeuille heeft. Het gemeentebestuur steunt op dit moment al diverse initiatieven die de integratie ten goede komen. Een voorbeeld is het project "sport voor allochtone vrouwen".

Het gemeentebestuur heeft een platform voor interculturalisatie opgericht, als adviesorgaan voor het maken en uitvoeren van een gericht beleid. Zij wees erop dat de taken die moeten worden uitgevoerd niet alleen aan de overheid moeten worden overgelaten, maar dat daarbij ook de sympathie en inzet van zoveel mogelijk burgers onontbeerlijk zal zijn.

Enkele organisaties van plaatselijke dialoog

Behalve de in dit nummer besproken projecten bestaan er talloze activiteiten en organisaties die zich op een of andere manier met de dialoog in de breedste zin van het woord bezig houden. Zie het praktische boekje *Interreligieus Werken*, Greco Idema (red), www.interreligieuzedialoog.nl en <http://www.interreligieuze-werkplaats.nl>

De volgende lijst geeft slechts enkele voorbeelden van plaatselijke dialoog.

- In de provincie Friesland organiseert *Kleurrijk Friesland* (Piet Heemskerk) cursussen en interreligieuze vieringen. Er zijn ook een levensbeschouwelijke wandelroutes.

p.heemskerk@chello.nl info@kleurrijkfryslan.org

- Groningen: gezamenlijk Open Huis religies en levensbeschouwing, 1 april 2007, 13 - 17 uur, Groningen stad en provincie.

Info: w.van.dommelen@pkn.nl (PDC Haren)

-Groningen: Overleg jodendom, christendom, islam. Contactpers. Gerard Lof, Secr. Raad van Kerken, Groningen, 050 - 3145003, lofgroni@hetnet.nl

-Delft: regelmatige contacten en dialoogactiviteiten van Vierhovenkerk (PKN) en er-naast liggende Turkse moskee

-Delft: diverse kerken (o.a. RK Adelbertparochie) en moskeeën organiseren jaarlijks een interreligieuze wandeling

-Driebergen: commissie voor het contact met moslims van de Raad van Kerken in Driebergen; secretariaat Hans Heijkoop, tel.0343-531819.

-Zwolle: S.L.A.G. (Samen Leven Anders Geloven): soort thematische leerhuisavonden, ca. 3 a 4 keer per jaar: jodendom, christendom, islam.

- Werkgroep interreligieuze dialoog Nijmegen: www.interreligieuzedialoog.nl
- Islam en Dialoog is een landelijke organisatie die ook veel plaatselijke afdelingen kent. Zo wordt in Nijmegen al meerdere jaren *In de sporen van Abraham* georganiseerd evenals het geboortefeest van de profeet. Dit jaar wordt het Rumi-jaar gevierd met optredens van de dansende derwischen.

-Zwolle: De Bres, inloophuis, opgezet vanuit de 3 monotheïstische geloofsgemeenschappen.

Zie: www.debreszwolle.nl

-Dordrecht: *De Buitenwacht* in Dordrecht is een oecumenisch en interreligieus centrum met een breed scala van activiteiten, gericht op ontmoeting, vorming, actie, bezinning en viering. Gevestigd in de wijk Oud Krispijn is de leefwereld van de bewoners uit deze wijk een centraal uitgangspunt. Het centrum staat open voor mensen uit de hele stad. Interreligieuze ontmoeting en cursussen gaan samen. Organiseert ook vieringen. Contact: kantoor@buitenwachtdordrecht.nl en (078) 6131359
<http://home.planet.nl/~debui015/index.htm>

-Rotterdam: Beraad van Kerken Rotterdam organiseert interreligieuze contacten tussen kerken, moskeeën en mandirs in samenwerking met o.a. islam en Dialoog. Zo zijn er bijvoorbeeld interreligieuze contacten tussen de Pelgrimvaderskerk in Delfshaven (met missionair werker met als bijzondere opdracht de ontmoeting met moslims) en islamitische organisaties: o.a. Vrouwengespreksgroep met Turkse Mevlana-moskee. Er is een mannenontmoetingsgroep met Stichting Islam en Dialoog. Dit alles wordt gestimuleerd door het *Beraad van Moskeeën, Kerken en Mandirs in Rotterdam-West*.
Inloophuis aan de Mathenesserweg met laagdrempelige vieringen voor bezoekers en een interreligieuze vrouwenmiddag.

- Rotterdam: De city-kerk Het Steiger in Rotterdam organiseerde in februari en maart van dit jaar vieringen, gevolgd door tentoonstellingen over Turks-islamitische kunst, demonstraties Ebru, demonstraties kalligrafie, lezingen over Turkse moeders en haarzonen, Rumi, Turkse muziek enz. Er was samenwerking met *Islam en Dialoog en de Mevlana-moskee*.

- Schiedams platform voor dialoog: www.schiedamdagvandedialoog.nl

-Haarlem: interrelig. activ., o.a. thema-avonden en moskeeenpad via Kerk in de Stad, Nwe. Groenmarkt; diac. pred. Jurjen Beumer. Contactpers. ws.: dhr. Goos Blok

-Amsterdam: interrelig. wakes bij grenshospitium (door het jaar: maandelijks; in veertigdagentijd: wekelijks), voorbereid door steeds andere geloofsgemeensch. Coördinatie: Catholic Worker, Amsterdam

-Amsterdam: interrelig. activiteiten van RK studenten-beweging Sant'Egidio; info: Barbara de Groot en Joris van Greven.

-Amsterdam: interreligieuze activiteiten, georganiseerd door interreligieus (joods/islamitisch/christelijk) samengesteld 4-5-mei comité, onder de vlag van de stedelijke Raad van Kerken Info via stedelijk PKN-orgaan De Schinkel, 1e Schinkelstr., Amsterdam

-Amsterdam: interreligieuze activiteiten (o.a. 'blind date-gespreksavond' voor samengestelde koppels van telkens 1 Nederlandse en 1 Marokkaanse jongere), georganiseerd door Keizersgrachtkerkgemeente (Gereformeerd / PKN)

-Amsterdam: interreligieuze ontmoetingen voor vrouwen in stadsdeel Westerpark. Titel: Hagar en Sara (wordt gereorganiseerd) Contactpers.: Ellen Kok (kokinktvis@planet.nl)

- Amsterdam met hart en ziel: www.hartenziel.org

- Vrouwengroep van de Raad voor Levensbeschouwingen en Religies van Amsterdam: informele bijeenkomsten van vrouwen, praktiserend of niet, ongeacht religie, cultuur. De gesprekken vinden plaats vanuit de belevings- en gevoelswereld van de vrouwen in een klimaat van empathie. Ook joodse (NCJW), Turkse en Marokkaanse (Ofra) vrouwen doen mee.

www.amsterdamsevrouwengroep.nl en ankveenstra@planet.nl

- Utrecht: I.S.K.B. Ontmoeting met migranten die inburgeren via het Vrouwen- en Mannenontmoetingsproject. Er zijn contacten met moskeeen en maatschappelijke instanties. Zie BEGRIP nr 4/5-2006 bl. 191-195

Keulse Kade 20, 3531 JX Utrecht tel. 030-2947594 www.iskb.nl

- Stichting Al Nisa, Nederlandse moslimvrouwenorganisatie, is landelijk al 25 jaar bezig met de dialoog en viert dit jaar haar 25jarig jubileum (voor het programma zie de website). Al Nisa is bezig met een reorganisatie. Postbus 93500 AA Utrecht tel: 06 26 23 29 88 email: info@alnisa.nl website: www.alnisa.nl

- Sohbet (een Turks woord voor dialoog) is een groep van imams en pastores die mensen uit moskee en kerk stimuleren om samen te werken ten dienste van de samenleving. Het model van Sohbet is overgenomen van een interreligieuze dialooggroep van Java (Indonesië), die hier al succesvol is geweest te midden van alle spanningen tussen de godsdiensten daar. Sohbet onderhoudt nauwe banden met deze groep op Java. Informatie: Jan Post-Hospers j.posthospers@pkn.nl

Rectificatie c. q. aanvulling

In de titel van het interview met de imam (nr. 3- 2006) er een fout is geslopen in de achternaam: er staat namelijk Cernic, terwijl het **Canic** moet zijn.

In het artikel over *Opleiding en trainingen* van BEGRIP nrs 4/5-2006 bl. 144-145 ontbreken enkele gegevens. Naast de door N. Landman vermelde opleiding *MA Geestelijke zorg* kent de VU ook een *BA Geestelijke zorg*, een *BA islam* en een *MA Verdieping islam en MA voorbereiding op imamschap* ISN cf. <http://www.godgeleerdheid.vu.nl>

De heer H. Vroom deed ons ook mee dat de VU een *Centrum Islamitische Theologie* heeft dat door zijn theologische opzet verschilt van godsdienstwetenschap (en islamologie). Zo zijn er bijvoorbeeld islamitische docenten aangesteld. Alleen zij kunnen het geloof verder brengen omdat ze zelf in de traditie staan, contacten onderhouden met hun eigen geloofsgemeenschappen en een eigen verantwoordelijkheid dragen voor de manier waarop ze hun geloof verstaan. De VU heeft ook een traditie van interreligieuze dialoog en kent sinds 1992 de religie-studie *Religie en Levensbeschouwing*. Ook deze opleiding is niet alleen beschrijven maar stelt spiritualiteit, de moraal en de geloofsinhoud van religies centraal. In dit kader moet men bovenvermelde BA en MA opleidingen plaatsen. Het CIT is dus hermeneutisch, contextueel en dialogisch.

Boeken

**Klarheit und Gute Nachbarschaft.
Christen und Muslime in Deutschland.**
Eine Handreichung des Rates der EKD

Deze nota van de Duitse Evangelische kerk (EKD) is ontstaan als vervolg op een eerder stuk uit 2000: *‘Zusammenleben mit Muslimen in Deutschland. Gestal-*

tung der christlichen Begegnung mit Muslimen.’

Na 11 september 2001 was de behoefte aan verdere verheldering gegroeid, merkt de voorzitter van de synode van de EKD, bisschop Wolfgang Huber in zijn voorwoord op.

Twee begrippen staan in de titel: 'Helderheid' en 'Nabuurship'. Van deze twee krijgt de helderheid de meeste nadruk, al wordt met het eerste, de goede nabuurship, begonnen. In het eerste hoofdstuk, 'de waarheid en de tolerantie van de christelijke missie' wordt gesteld dat christenen geroepen zijn, zich niet angstig af te grenzen van mensen met een ander geloof, maar ze tegemoet te treden met achting en respect (p. 15). Dit respect en deze achting rusten uiteindelijk in de overtuiging dat ook moslims Gods geliefde schepselen zijn. Al hebben christenen ervaren dat God zich in Jezus Christus werkelijk geopenbaard heeft, dat moet hen er niet blind voor maken dat ook zij uiteindelijk niet exclusief over de waarheid beschikken. Ook christenen zijn immers zondaars die verlost moeten worden (p. 16).

Respect en tolerantie voor moslims, dat wel. Maar hun geloof is niet echt een ba-

sis voor verder gesprek. Al zijn moslims net als christenen monotheïsten, zij vullen het geloof toch totaal anders in dan christenen: 'Christenen kunnen moeilijk de God liefhebben die de koran beschrijft en die moslims vereren.' (p. 19).

Nadat op deze wijze de nabuurship ingevuld is, gaat de nota de rest van de 120 pagina's die hij telt in op de andere kant van de zaak: de helderheid die we, ondanks ons respect en onze tolerantie toch ook moeten opbrengen als we oordelen over de islam en de moslims in Duitsland. 'Helderheid' wil klaarblijkelijk zeggen dat voor de christelijke lezers van de nota duidelijk wordt hoe moslims

over bepaalde zaken denken. Ook kan de eventuele moslimlezer (die we ons volgens Cragg in deze tijd immers altijd moeten voorstellen als mee-lezer over onze schouder) zien wat er van hem of haar verwacht wordt in het gesprek.

Moslims moeten beseffen dat ze nu in een rechtsstaat leven, waar geen plaats is voor geweld, intolerantie en dwang. In het Westen heerst godsdienstvrijheid, heel anders dan in islamitische landen die van de Sjaria-rechtspraak uitgaan. Moslims moeten beseffen dat man en vrouw in het Westen gelijkwaardig zijn en leren afzien van het traditionele potentieel gewelddadige indelen van de wereld in een 'huis van de islam' en een 'huis van oorlog'. De integratie van moslims in Duitsland is in gevaar, waar islamistische groepen streven naar een 'parallele Gesellschaft' en liefst met moslims onder elkaar blijven. Dit lezen we in hoofdstuk 2: 'Muslime in de Democratie – Spannungsbereiche gesellschaftliche Integration'.

De sterke binding van moslims aan hun familie kan negatief uitpakken voor vrouwen, die met een beroep op de koran mishandeld worden. Een ander mogelijk spanningsveld zijn de gemengde huwelijken. Van huis uit Duitse vrouwen beseffen niet in welke klem ze terecht kunnen komen wanneer ze bijvoorbeeld met hun man gaan wonen in zijn land van herkomst. Anders dan in het christendom wordt bij het islamitisch huwelijk niet door de partners levenslange trouw en binding aan elkaar beloofd 'in ziekte en gezondheid, in rijkdom en armoede'. In

de islam wordt snel gescheiden wanneer het tegenzit. Zo staat te lezen in hoofdstuk 3: 'Muslimisches Leben in Deutschland – Spannungsbereiche des praktischen Zusammenlebens'. Hier lezen we ook duidelijk waarom de EKD er tegen is als islamitische onderwijzeressen bij hun werk een hoofddoek dragen.

Hoofdstuk 4: 'Organisierter Islam' gaat in op de verbanden tussen islamisme en jihadisme (de stroming die met de wapens in de hand wil strijden voor de islam). Hoewel slechts 1 tot 3% van de moslims in Duitsland tot de islamistische stroming behoren, moet het gevaar hiervan niet onderschat worden. Verder biedt dit hoofdstuk een overzicht over de verschillende stromingen en organisaties van moslims.

Een laatste hoofdstuk biedt een overzicht van de geschiedenis van de interreligieuze dialoog en de houding van de EKD hierin. Die dialoog staat toenemend onder kritiek: er wordt volgens de critici te naïef van uitgegaan dat moslims bereid zijn tot dialoog. Het is de vraag of de islam in zijn grondstructuur op dialoog is ingesteld (p. 108). Ook zouden christenen de gespannen verhouding tussen islam en mensenrechten negeren, en te weinig helder zijn over de christelijke boodschap die ze uit willen dragen. De nota constateert dat er ook andere ervaringen zijn met dialoog, zonder ze overigens te benoemen.

Dialoog kan volgens de nota beter worden als christenen van tevoren grondig zijn geïnformeerd over hun dialoogpartners en hebben nagedacht over het doel

van dialoog: met wie ga je in zee? En waarom?

Ik lees in deze nota een wending in het denken over dialoog. En ik vraag me af of het in alle opzichten een wending ten goede is. Zeker, het kan goed zijn om ook de pijnpunten in de verhouding tussen christenen en moslims te benoemen. Daardoor voorkom je te hooggespannen verwachtingen en teleurstelling. Een 'mooi weer' dialoog brengt ons geen steek verder. Het is bovendien dringend nodig dat alle burgers in onze Westerse samenlevingen grondig met elkaar in gesprek gaan over onze invulling van de rechtsstaat en dat we elkaar scherp houden in onze trouw aan democratische beginselen. Akkoord. Of dat langs deze weg ook lukt is een andere vraag. Migranten belerend toespreken over hun gebrekkige integratie of hun mankerende democratische gehalte kan contraproductief zijn: het werkt 'wij-zij' denken in de hand.

Wat ik bovendien mis is de dynamiek. Waar zijn, bij het verhaal over de achterstelling van de vrouw, de kritische geluiden uit eigen moslimkring? Is het inderdaad zo dat moslimjongeren die hier zijn opgegroeid nog steeds precies zo denken over familiebinding als hun ouders van het platteland van Anatolië? Kan uit de veelkleurigheid van de islamitische organisaties niet ook de conclusie getrokken worden dat er sprake is van een levendige gemeenschap vol debat? Religie en cultuur van moslims zijn geen onbewegelijke blokken beton. Wie 120 bladzijden uittrekt om ons te vertellen hoe het

zit met de moslims in Duitsland kan daar ook een paar paragrafen aan wijden.

- Gé Speelman

Schatkamer voor de dialoog

P. Valkenberg: *Sharing Lights On the Way to God. Muslim-Christian Dialogue and Theology in the Context of Abrahamic Partnership*, uitg. Rodopi, Amsterdam-New York, 2006, (serie Currents of Encounter, studies on the contact between Christianity and other religions, beliefs and cultures), isbn 9024017996 80 euro

Het boek van Pim Valkenberg is een wetenschappelijke studie naar interreligieuze dialoog.

Toch wil ik er ook twee kwalificaties aan geven die misschien niet gebruikelijk zijn voor een wetenschappelijke studie, namelijk ik vind het een spannend boek en een warm boek.

Waarom spannend? Daarvoor haal ik aan wat Valkenberg schrijft over de joodse notie van dialoog: controversie 'for the sake of heaven'! In de Talmoed worden opinies uitgewisseld en alle genoemd en het zijn alle woorden van de levende God. In de uitwisseling tussen de verschillende opinies is de waarheid te vinden en niet in één opinie. Dit heeft alles te maken met dat in de ander, de vreemdeling, de gast God aanwezig kan zijn. Zoals de woorden van Paulus in Galaten 4:14 helder impliceren dat elke gast een boodschapper van God kan zijn.

Om de ander te kunnen ontmoeten zal de deugd van gastvrijheid als schatkamer voor de interreligieuze dialoog ontwik-

keld moeten worden, een deugd die we in het Westen hebben veronachtzaamd, maar in andere culturen waaronder de islam van groot belang is als expressie van geloof en aanbidding van God.

Spannend is eveneens dat Valkenberg in de dialoog wil spreken over de personen in de omgeving van Abraham en dan met name Hagar als slachtoffer van het geweld, de onderdrukte in de verhalen over Abraham. Geweld, wat in de dialoog niet ontkend mag worden.

Waarom warm? Uit de studie wordt duidelijk dat de interreligieuze dialoog Valkenberg aan het hart gaat. Niet alleen als wetenschapper is hij actief op dit terrein, hij beschrijft ook zijn persoonlijke betrokkenheid bij verschillende projecten. Zijn motivatie om zich bezig te houden met interreligieuze dialoog ontleent hij aan het verhaal van de Emmaüsgangers: de overtuiging dat in de ander God aanwezig is en zich aan ons toont.

In hoofdstuk 5 maakt de auteur een analyse van de term 'interreligieus' waarbij hij onderscheid maakt tussen multi-religieus, intra-religieus en 'interfaith' dialoog. Valkenberg geeft de voorkeur aan de term interreligieuze dialoog. Met name met het oog op de toekomst van deze dialoog. Interreligieuze dialoog gaat verder dan de persoonlijke dimensie van 'interfaith' dialoog en verwijst naar het gemeenschappelijk en eventueel het institutionele aspect van de dialoog. Elke dialoog heeft een sociale dimensie die erkend wordt door de term 'interreligieus'.

Wat de toekomst van de dialoog betreft wil de auteur de mogelijkheden van de wederkerige interactie tussen religieuze tradities als vorm van interreligieuze dialoog onderzoeken.

Johannes van der Ven heeft condities opgesteld waaraan een interreligieuze dialoog als vorm van religieuze communicatie moet voldoen. Hij houdt een pleidooi voor een interreligieuze dialoog vanuit het helicopterperspectief van de neutrale niet gebonden waarnemer. Nadat de theoloog heeft gewisseld tussen het insider- en outsiderperspectief bij de behandeling van een onderwerp zal volgens Van der Ven een oordeel bepaald worden of een standpunt worden ingenomen door een neutrale derde partij. Valkenberg pleit voor een dialoog waar drie partijen aan deelnemen: deze derde partij kan een andere religie zijn alswel een perspectief afkomstig uit de seculiere samenleving. Zijn hypothese is dat één van de effecten van deelname aan interreligieuze dialoog is het ‘multiple religious belonging’, wat hij omschrijft als het hebben van een religieuze identiteit waarin elementen vanuit andere tradities een rol spelen en gezamenlijk een nieuwe identiteit vormen. ‘Multiple religious belonging’ is de toekomst van de dialoog. Het is een dialoog die over het leven gaat vanuit een gezamenlijke toewijding om te werken aan een betere samenleving. De ontwikkeling van een vergelijkende theologie beantwoordt aan het doel van de interreligieuze dialoog: God dienen op een betere manier. De theologische benadering van de interreligieuze dialoog verdiept onze kennis van God, want ons

geloof is gerelateerd aan God en niet aan geloofssystemen.

Valkenberg sluit zich aan bij de wens van Paul F. Knitter de interreligieuze dialoog serieus te nemen als vertrekpunt van een vergelijkende theologie, waarbij het niet zal gaan om het vergelijken van teksten. Het gaat om de vergelijking van tradities die uit vele lagen bestaan waarin de geschriften zijn ontstaan evenals de interpretaties daarvan. De consequentie van deze methode is tweeledig: een lezer die bij het lezen van deze teksten zich realiseert dat hetgeen geschreven staat consequenties heeft voor het eigen leven en de lezer zal bij het lezen van de teksten uit een bepaalde traditie deze moeten verbinden met twee interpretatiewerelden (bestaande wereld met de eigen interpretaties en de virtuele wereld met de interpretaties van buitenstaanders). Het boek is een schatkamer voor de interreligieuze dialoog: de historische ontwikkeling van het woord dialoog, de theologische benadering in de drie verschillende religies, nieuwe impulsen voor de dialoog in het gesecculariseerde Westen, betekenis van het woord ‘interreligieus’, wat de rol van ongelijkheid is in de dialoog, en de beschrijving van ‘lichtpunten’ in verleden en heden die van groot belang zijn voor de interreligieuze dialoog. Lichtpunten, als Thomas van Aquino, al-Ghazali, Fethullah Gülen en Said Nursi, die door elke traditie beschouwd kunnen worden als lichtboeien langs de weg naar God. Het is waard gelezen te worden door mensen die zich bezighouden met de interreligieuze dialoog. Het

geeft voldoende onderwerpen om mee aan de slag te gaan.

Om het goede te doen.

(Deze boekbespreking is in verkorte vorm verschenen in de Vredesspiraal, december 2006, van de Vereniging Kerk en Vrede – Utrecht).

- Willie Gardien

Moslams van her en der

Hindoes en katholieken willen verder met elkaar

WIJCHEN - *“Ik hoop dat deze bijeenkomst inspireert en uitnodigt tot nieuwe gezamenlijke activiteiten en voortzetting van bestaande ontmoetingen zowel op landelijk als op lokaal niveau. Daar kunnen we met elkaar antwoorden zoeken op vragen waarvoor de geloofsgemeenschappen in de moderne samenleving staan: geloofsopvoeding in de pluriforme samenleving, omgaan met ethische kwesties, gerechtigheid en vrede en tal van andere vragen.”*

Deze oproep deed Mgr. Muskens op zaterdag 24 februari jongstleden tijdens een sfeervolle bijeenkomst van ruim 150 hindoes en katholieken in de hindoetempel te Wijchen. De landelijke bijeenkomst was georganiseerd door de Hindoe Raad Nederland (HRN) en de katholieke Contactraad voor Interreligieuze Dialoog (CID). Het thema was ‘ontmoeten en bezinnen’. De muziekgroep van de Mandir en rk-jongerenkoor ‘De Hoeksteen’ uit Wijchen zorgden voor de muzikale omlijsting.

Mgr. Muskens, voorzitter van de CID, zei dat dialoog in de toekomst hard nodig is. Muskens: *“Als we vandaag de*

dialoog met elkaar aangaan zullen we het moeten hebben over de plek die we in de moderne samenleving aan de godsdienst willen geven. Het gesprek moet gaan in wederzijds respect en acceptatie over geloof, welzijn en toekomst.” Muskens vertelde hoe ‘grote mensen’ boven grenzen van geloofsgemeenschappen uitgaan. Dat kan inspiratiebron zijn voor de dialoog. Na het overlijden van Moeder Theresa werd voor het vervoer van het stoffelijk overschot dezelfde affuit gebruikt als vijftig jaar geleden voor Mahatma Gandhi. Muskens: *“Gandhi en Moeder Theresa werden zo als het ware over de dood heen verenigd.”*

Muskens sloot zijn woordje af met een verhaal. Muskens: *“In het hindoeïsme en het christendom spelen ook verhalen een belangrijke rol. Zij zijn een bijzondere verwoording van geloof. Kennismaking met elkaar en elkaars geloof, ontmoeting en bezinning, kan ook plaatsvinden door onze verhalen aan elkaar te vertellen.”* Muskens vertelde het verhaal van Sint Augustinus die op het strand een jongetje ziet dat al het water uit de zee in een kuiltje wil gieten. Als Augustinus zegt dat dat niet kan verwijst het jongetje naar God. Zo

is ook God te groot om opgesloten en begrepen te worden door mensen.

Drs. A.Tewarie, voorzitter van de Hindoeraad, riep eveneens op tot meer ontmoetingen. Hij wees er op dat hindoes en katholieken gezamenlijk kunnen optrekken bij belangenbehartiging van godsdienstige gemeenschappen in het publieke domein. Pandit Lalbahadoersing van de Wijchense Mandir vertelde dat de relaties tussen de hindoe-gemeenschap en de parochie te Wijchen bijzonder goed zijn. *“Ik hoop dat die goede relaties door de bijeenkomst van vandaag in het hele land navolging krijgen.”*

Drs. Leo van de Broek, lid van de CID, sprak over de ontwikkeling in het denken over interreligieuze dialoog binnen de katholieke kerk. *“In het niet eens zo verre verleden werden niet-christenen gezien als 'heidenen' die bekeerd moesten worden tot het 'ware geloof'. Anders zouden ze reddeloos verloren zijn. In deze tijd zijn we overgegaan naar een fase van dialoog, in het bewustzijn, om het kort te zeggen, dat niemand de waarheid voor zich kan claimen. Wij allen, christenen, moslims, hindoes, enz. kunnen alleen maar in alle nederigheid en menselijke kleinheid deel hebben aan een waarheid die ons ver overstijgt. In de dialoog met elkaar kunnen we, vanuit onze eigen overtuiging en beleving, elkaar helpen, zoeken naar wat we gemeenschappelijk hebben en elkaar versterken in de verdieping van onze eigen geloofsbeleving en onze inzichten. Daarvoor hebben we elkaar hard nodig.”*

Als blijvende herinnering aan deze eerste grote landelijke bijeenkomst van hindoes en katholieken deed Mgr. Muskens een kaars met inscriptie aan de hindoe-gemeenschap kadoo. Muskens: *“Een kaars brengt licht in de duisternis. Het licht geeft warmte en maakt blij, geeft uitzicht, hoop en doet leven.”*

De drukbezochte bijeenkomst werd afgesloten met een gezellig samenzijn onder het genot van een hapje en een drankje. Daar werden al weer nieuwe plannen gesmeed. *“We denken aan een bijeenkomst in het najaar rond het thema 'licht' naar aanleiding van de viering van het hindoeïstische Diwali-feest en de katholieke feestdag van St.Maarten.”* - Berry van Oers

Multireligieus Nederland: In vrijheid verbonden

In aanwezigheid van koningin Beatrix hebben vertegenwoordigers van de zes grootste religieuze en levensbeschouwelijke stromingen in Nederland een gezamenlijke verklaring ondertekend. Daarin spraken zij uit dat ze „in vrijheid en in vrede met elkaar willen samenleven.” Deze plechtigheid vond plaats in het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht op 23 januari 2007.

Samen met 200 mensen uit uiteenlopende levensbeschouwelijke tradities - elke traditie met een beperkt aantal genodigden- woonde ik de bijeenkomst bij *In vrijheid verbonden; Samen leven in wederzijds respect.* Dit thema verwees naar de massale multireligieuze

viering die op 15 december 2005 in de Utrechtse Domkerk plaatsvond ter afsluiting van het zilveren regeringsjubileum van koningin Beatrix. De bijeenkomst van 23 januari 2007 was daar een vervolg op en gaf gehoor aan een duidelijke wens van de vorstin.

Wonder op zich

Alles liep perfect volgens schema dankzij een gedegen voorbereiding van de Stuurgroep, die namens de Klankbordgroep invulling gaf aan het programma. De Klankbordgroep was een verzameling van de meest uiteenlopende organisaties van christenen, joden, moslims, hindoes, boeddhisten en humanisten. Het was een wonder op zich dat zoveel christenen en moslims die in eigen kring niet samen door een deur gaan, hier met mensen van een ander geloof erin slaagden een gezamenlijke verklaring en viering te organiseren. Dit was vooral te danken aan de voorbereidende Stuurgroep. Hierin zaten vertegenwoordigers van de verschillende levensbeschouwelijke stromingen uit de Klankbordgroep. Ds. Ineke Bakker van de Raad van Kerken was voorzitter.

Vaderlandse geschiedenis

Binnen de Stuurgroep ontstond ook het plan om met een gezamenlijke verklaring te komen. Datum en locatie waren bewust gekozen want op 23 januari 1579 werd op dezelfde locatie „een eeuwig verbond van eenheid” in de Nederlanden gesloten: de Unie van Utrecht. Hierin werd voor het eerst officieel verklaard „dat alle burgers vrij zijn om hun eigen geloof te belijden en

dat de overheid niemand voor dat geloof ter verantwoording mag roepen of vervolgen.”

Helaas moet hieraan worden toegevoegd dat van die mooie woorden niet veel terecht kwam. Willem van Oranje, hoewel bekend om zijn tolerante ideeën, verdreef al in 1574 de monniken uit Middelburg, ontnam katholieke kerken en kloostergebouwen en verbood de katholieke godsdienst. Iets later ging het evenzo in Haarlem, Amsterdam en Groningen. In 1609 was de bevrijding van de Spanjaarden een feit maar de godsdienstvrijheid was ver te zoeken. Dit was natuurlijk een reactie op de katholieke Spaanse overheersing, die bepaald niet zachtzinnig was omgegaan met de protestanten. Over dit aspect van de Unie van Utrecht werd wijselijk met geen woord gerept.

Viering

Twaalf vertegenwoordigers van hindoeïsme, boeddhisme, jodendom, christendom, islam en humanisme traden plechtig de aula van het Academiegebouw binnen: ds. Bakker voorop naast de koningin, kardinaal Simonis naast dominee J. G. Heetderks, preses van de synode van de Protestantse Kerk in Nederland. Andere vertegenwoordigers waren hoofd-rabbijn B. Jacobs, L. de Waal van het Humanistisch Verbond en imam A. Zenzen namens de moslimgemeenschap.

Ze plaatsten religieuze symbolen op de kaart van Nederland. Dat waren de glazen sculptuur voor het humanisme, het kruis voor het christendom, de lotus voor het boeddhisme, het aum-teken voor hindoeïsme, de menora, de zeven-

armige kandelaar, voor het jodendom en de koran voor de islam.

Toespraak

De Amsterdamse wethouder Aboutaleb sprak over “Samen leven in wederzijds respect”. Hij verwoordde het ideaal van een samenleving met “een gemeenschappelijk culturele basis die voor allen geldt en nooit onderhandelbaar is, met daarbovenop ruimte voor een diversiteit aan culturele patronen.” Vertrouwen en respect waren de kernwoorden. Hij schroomde niet uit de Koran te citeren: “Wij (God) hebben jullie geschapen...onderverdeeld in volkeren en stammen opdat jullie elkaar leren kennen”.

Multireligieuze liederen

Vervolgens brachten verschillende religieuze en levensbeschouwelijke stromingen gezongen liederen en voorgedragen teksten ten gehore. Hierbij werden psalmen afgewisseld door hindoeïstische mantra's en boeddhistische liederen. Wat op mij de grootste indruk maakte maar nauwelijks in de media werd vermeld, was het Marokkaanse kinderkoor *Al Wahda* (de eenheid). Hun lied, in het Nederlands maar met Marokkaanse muzikale versieringen, was een indringende oproep tot vrede en eendracht want “ook al kunnen we heel verschillend zijn, hierin zijn we één, dat er vrede komt voor alle kinderen, dat wil iedereen”.

Verklaring

Na een boeddhistische gongslag werd de gemeenschappelijke verklaring voorgedragen door ds. Bakker en zes

personen vanuit de verschillende tradities. De verklaring benadrukt de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst, afkeer van discriminatie en dwang tot het belijden van geloof. “Wij zetten ons in verbondenheid met elkaar in om in gesprek te blijven met respect voor de vrijheid van ieders geloofs- of levensovertuiging en culturele traditie. ... Wij bieden onze rijkdom in overtuigingen en tradities aan ter verdieping en versterking van de solidariteit in de Nederlandse samenleving.” De koningin kreeg daarna deze verklaring aangeboden door dominee Bakker.

Conclusie

De waarde van de bijeenkomst lag voor mij in het commitment van de godsdiensten aan een vorm van samenwerken. De oude formule van trouw aan God, koningin en vaderland kreeg een nieuwe formulering en inhoud: ‘in vrijheid verbonden; samen leven in wederzijds respect’.

Een tweede waardevol aspect is dat waar de officiële religieuze instanties slechts met moeite interreligieuze bijeenkomsten of vieringen willen of kunnen organiseren, de aanwezigheid van de koningin voldoende was om een wijdvertakte interreligieuze bijeenkomst te realiseren.

Tenslotte is het bewonderenswaardig dat het koninklijk huis - de nazaten van de Prins van Oranje-, lang verbonden aan de hervormde kerk als enige religieuze instantie, nu een brede belangstelling toont voor alle hier in Nederland verblijvende geloven.

Laten we hopen dat de tweede Unie van Utrecht beter wordt nageleefd dan de eerste en dat de interculturele en interreligieuze dialoog hierdoor een nieuwe impuls krijgt.

Alle teksten en liederen zijn samen met de verklaring en foto's te zien op de site www.invrijheidverbonden.nl

SMHO

De Samenwerkende Moslims Hulp Organisaties is een samenwerkingsverband van een aantal Nederlandse moslimorganisaties die actief zijn op het gebied van projectondersteuning.

Nederlandse moslims sturen vooral tijdens de ramadan geld en goederen naar familie en bewoners uit de dorpen van afkomst. Jaarlijks gaan op deze wijze vele miljoenen euro's naar doelgroepen in de landen van oorsprong. Deze vorm van hulpverlening is eenmalig en vaak niet erg duurzaam. Professionalisering is dringend nodig om een duurzame verbetering te garanderen en een betere positie te verwerven richting de verschillende partners om zodoende haar doelstelling te realiseren.

SMHO Netwerk opereert uitsluitend met vrijwilligers, maar wil in toekomst ook vaste medewerkers aantrekken. Dit is een onderdeel van de professionalisering. Ook het zoeken van een bedrijfspand hoort daar bij. Op deze wijze kunnen de vele vrijwilligers duurzaam worden gemotiveerd, gestimuleerd en ondersteund.

Meerwaarde van SMHO

Iedere euro wordt optimaal besteed aan de ontwikkeling van de projectgebieden, omdat vertegenwoordigers van SMHO Netwerk zelf op locatie gaan kijken hoe, door wie en voor wie het geld wordt ingezet. Er wordt kostenbewust geopereerd; vanuit een enorme betrokkenheid en enthousiasme. Het bestuur en vertegenwoordigers zijn bekend met de cultuur, de taal en het netwerk te plekke.

Turkse pizza's naar Voedselbank

Moslimorganisaties deelden uit aan minder bedeelden. Ruim 1000 kilo vlees is begin januari opgehaald door de moslimorganisatie SMHO in samenwerking met de ontwikkelingsorganisatie Cordaid. Het vlees werd tijdens het offerfeest ingezameld bij Islamitische slagerijen en moskeeën in 13 steden. Van het vlees zijn 3.000 pizza's en 3.000 worsten gemaakt. Deze werden op 23 januari in Rotterdam, op 24 januari in Den Haag en op 25 januari in Amsterdam geserveerd bij de VanHarte Resto's, waar mensen met weinig inkomen en sociale contacten voor een schappelijke prijs een maaltijd kregen. De VanHarte Resto's hadden op bovengenoemde data een speciaal Turks menu inclusief baklava en de alcoholvrije drank *ayran*. Een groot deel van de worsten en pizza's werd verdeeld in pakketten van de voedselbanken in o.a. Helmond, Utrecht, Eindhoven en Gorinchem. Het inpakken en de distributie van die pakketten vond plaats vanuit de Voedselbank in Helmond op 25 januari.

Raad van Religies voor Haarlem

Haarlemse representanten van de zes wereldgodsdiensten hebben elkaar gevonden in de Raad van Religies Haarlem (RvRH). De samenwerking krijgt niet alleen gestalte in een platform en een permanente uitwisseling van ideeën. Ze moet ook uitmonden in een multireligieuze adviesraad voor de overheid. Met de oprichting van de Raad van Religies in Haarlem (RvRH) wordt het op de beurt van het plaatselijk bestuur makkelijker voeling te houden met de verschillende gelovigen in de Spaarnestad. Dat is geen overbodige luxe, vertelt initiatiefnemer Jurjen Beumer (59), directeur van Stem in de Stad, een oecumenisch binnenstadspastoraat, dat al vaker een brug heeft geslagen tussen de verschillende gezindten.

Een Raad van Religies roept nadrukkelijk het gevoel van eenheid en verbroedering op. Na de moord op Theo van Gogh door Mohammed B. in 2004 was die tussen Haarlemmers van diverse origine juist ver te zoeken en bleek hoe broos de samenhang in de stad is. Toenmalig burgemeester Jaap Pop moest bij wijze van spreken de halve stad door om de mensen bij elkaar te houden.

Behalve Aart Mak (53), secretaris van de RvRH en dominee van de Radiogemeente Bloemendaal, (namens het christendom), Shmuel Spiero (namens het jodendom) en Dilek Cakir-Üyüç (namens de Turkse islam) zitten Suresh Soedhwa (namens het hindoeïsme), Fen. Heupers (namens het boeddhisme), Avi Ovadia (namens het joden-

dom), Toos Knijff (namens het christendom), Abdel Dokhene (namens de Marokkaanse islam), Janina Kooy (Baha'i) en Ernest Spronck (namens niet-gebondenen) in de RvRH.

Bron: Haarlems Dagblad, 1 maart 2007

Said Nursi en het Westen

Op vrijdag 16 maart hield Mary Weld, ofwel Sukran Wahide, op de Islamiti-

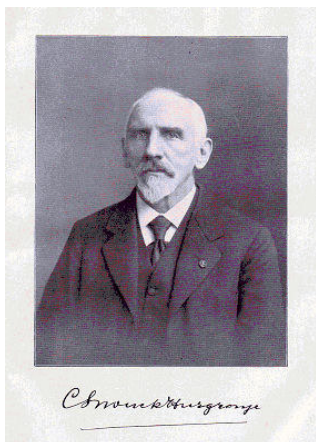
sche Universiteit Rotterdam een lezing over Said Nursi (1877-1960). Mary Weld is een Engelse muslima en heeft ongeveer 6000 bl. van S.

Nursi vanuit het Turks in het Engels vertaald. Nursi's hoofdgedachte was om het atheïsme een halt toe te roepen door samen te werken met de christenen. Volgens Nursi zal "een ijverige, zichzelf opofferende gemeenschap, bekend als een christelijke gemeenschap maar waardig om moslim christenen genoemd te worden, eraan werken om de ware godsdienst van Jezus te verbinden met de werkelijkheid van de islam. En zo zullen ze onder de leiding van Jezus het geheime genootschap van de antichrist doden en aldus de mensheid bevrijden van het atheïsme". Reeds in 1934 pleit hij voor een samenwerking met 'werkelijk vrome en spirituele christenen door tijdelijk af te zien van discussie en verschillen om de gezamenlijke vijanden, de agressieve atheïsten, te bestrijden". Na de oorlog maant

hij moslims om onder elkaar en naar christenen toe verzoenend bezig te zijn. Vanaf 1950 zendt hij zijn geschriften, vooral *Risale-i Nur*, de hele wereld over. Hij wilde de tegenstelling tussen wetenschap en godsdienst, rede en openbaring, overbruggen door de traditionele islamitische wetenschappen te vernieuwen.

Christian Snouck Hurgronje 1857-2007

Op 16 februari 2007 vond in Leiden een goed bezochte “Snouck Hurgronje Day” plaats om te vieren dat de grondlegger van de moderne Leidse school voor islamkunde 150 jaar geleden werd geboren. Leiden had trouwens reeds sedert 1578 een internationale reputatie opgebouwd op dit gebied. Tijdens de lunchpauze konden de deelnemers twee tenstoonstellingen over Christiaan

Snouck Hurgronje (1857-1936) bezoeken. In de bibliotheek bevonden zich vitrines met foto's boeken, brieven en oorkonden over de oriëntalist en in het Museum voor

Volkenkunde werden kaarten, boeken, kunstvoorwerpen en gebruiksartikelen ten toon gesteld die te maken hadden met het bezoek van Snouck aan Mekka in 1885. Hij had zich daartoe laten besnijden en de moslimnaam Abd al-

Ghaffar (Dienaar van de Vergever) aangenomen. Over dit bezoek schreef hij een tweedelig werk in het Duits met een intussen beroemde *Bilder-Atlas*. In maart verschijnt een Nederlandse vertaling met inleiding van Prof. Jan Just Witkam: Christian Snouck Hurgronje, *Mekka Schetsen van het dagelijks leven*. Prof. Witkam leidde ook de “Snouck Hurgronje Day”.

Snouck en Indonesië

Prof. Willem Otterspeer sprak over Snouck en de 270 studenten uit Nederlands Oost-Indië die tot 1940 in Leiden studeerden. De curatoren van de universiteit maakten zich zorgen over de politieke activiteiten van deze studenten, waarvan enkelen schreven in het blad *Indonesia Merdeka* (vrijheid). Snouck nam het voor hen op en legde uit dat wat onder de studenten leefde een weerspiegeling was van de politieke aspiraties van leidende kringen in de kolonie. In 1928 schreef hij een brochure *Colijn en Indië*, waarin hij diens standpunt bestreed dat het niet nodig was dat onderdanen in de kolonie hogere opleidingen zouden genieten. Dat zou volgens Colijn slechts tot communisme en opstand leiden. Snouck voorzag dat dit juist voorkomen zou worden door goede opleidingen. Van 1891 tot zijn dood in 1936 was Snouck adviseur van de regering eerst in Batavia en later in Nederland inzake het koloniale bestuur. Hij schreef vele adviezen, die later werden gepubliceerd.

Toen Colijn hem in 1934 verzocht af te treden weigerde hij. Colijn en Snouck

kenden elkaar goed want ze hadden beiden deelgenomen aan de pacificatie van Atjeh (1903) onder leiding van generaal J.B. van Heutz. Snouck schreef daarna een monografie over Atjeh. Samen met de Joodse geleerde uit Budapest Ignaz Goldziher heeft Snouck lang de toon aangegeven in Europa op het terrein van islamstudie.

Mekka in gevaar

Prof. Léon Buskens belichtte de invloed van Snouck op de bestudering van de islamitische wet en de Australiër Michael Laffan vertelde hoe Snouck informatie verzamelde over mystieke ordes in Nederlands-Indië.

De Saoedi architect Dr Sami Angawi sloot de dag af met de derde Snouck Hurgronje Lezing over: *How can Mecca be saved?* Hij demonstreerde: "Hoe het oude Mekka verloedert" (foto's in NRC Handelsblad 22 feb. 2007). Dicht rondom het terrein van de grote moskee met de kaäba worden torenhoge hotels gebouwd waardoor het uitzicht van de rest van de stad wordt geblokkeerd. Alleen rijke pelgrims hebben straks nog uitzicht op de heilige plaatsen. Maar het ergste is, volgens Angawi, dat alle oude historische plekken worden opgeofferd. Iemand in de zaal suggereerde dat Mekka dan maar op de lijst van UNESCO cultureel erfgoed moet worden geplaatst. Maar dan moet de regering van Saoedi Arabië dat wel aanvragen, aldus Angawi.

Die regering weigert dit te doen omdat aandacht voor oude plekken tot shirk of afgodendienst zou leiden. Alleen pro-

testen uit de hele moslimwereld, maar ook van niet-moslims die de religieuze en culturele betekenis van Mekka begrijpen, zal een keer ten goede kunnen betekenen, voor het te laat is.

Snouck's leerlingen

In mijn studietijd aan de V.U. (tot 1960) waren *capita selecta* uit het werk van Snouck Hurgronje nog verplichte lectuur. Men schafte daarvoor de jubileumeditie *Selected Works/Oeuvres Choisis* uit 1957 aan. Men kon ook bij antiquairs gaan zoeken naar Snoucks zevendelige *Verspreide Geschriften /Gesammelte Schriften* (1927). (huidige prijs ongeveer €500). Dr. F.L. Bakker, mijn leermeester islam op het zendingsseminarie in Baarn, was een leerling van Snouck en promoveerde in 1922 bij diens vriend uit hun gezamenlijke Leidse tijd, de gereformeerde dogmaticus Herman Bavinck aan de VU. Snouck, aldus Bakker, liet studenten pas toe op zijn colleges Arabisch wanneer ze geheel zelfstandig Brockelmanns *Arabisches Grammatik* hadden bestudeerd. Wie dan nog regelmatig fouten maakte werd van college gestuurd tot hij de grammaticale kneepjes onder de knie had. Hij was ook streng voor zichzelf, Wanneer hij een nacht door moest werken zette hij zijn voeten in een bak met koud water onder zijn bureau om niet in slaap te vallen. - Jan Slomp

Studenten VU bidden voor moslims

Op de VU leren studenten van pinksterkerken te bidden 'dat God de ogen van moslims opent'. De VU-voorlichter: "Prachtig, zo leren we van elkaar."

In de ene collegezaal is de Bijbel het woord van God en de Koran niet, in de andere is het net andersom. De theologen van de Vrije Universiteit in Amsterdam zijn van alle markten thuis. Ze leiden tegenwoordig zeer uitlopende soorten studenten op die dankzij deze opleiding 'een brug kunnen slaan naar andersgelovigen'.

Student Quint Haneveld, van de pinkstergemeente, citeert een imam die heeft gezegd: „We zouden allemaal willen dat iedereen moslim wordt.” Haneveld begrijpt dit helemaal. „Natuurlijk, want wij willen graag dat zij allemaal christelijk worden.”

Haneveld volgt met twintig anderen de gastcolleges van de Amerikaanse zendingsorganisatie *Ministry to Muslims*, wat zowel dienstbaarheid als zending aan moslims betekent – waarbij als top punt van dienstbaarheid geldt het tot geloof in Christus brengen. Maar de nadruk ligt daar niet op. Dat zou irreal zijn. Louise Ho van de aan de VU verbonden pinksteropleiding Azusa die de Amerikanen heeft uitgenodigd: „Dienstbaar zijn heeft veel aspecten. In ieder geval het zo goed mogelijk begrijpen van de groep die we bedienen.” Om moslims te leren begrijpen zijn de studenten vrijdag naar een moskee geweest en maandag nemen ze, nadat ze eerst zelf in de collegebank voor hun eigen heil hebben gebeden, via een presentatie de precieze tekst van het dagelijkse islamitische gebed door. Maar het bloed kruipt waar het niet kan gaan. Het laatste beeld bevat de tekst: 'Christenen

bidden dat God de ogen van moslims opent'.

De islam-cursus beoogt 'een effectiever christelijk getuigenis' om moslims te bereiken in Nederland en de rest van de wereld, want 'God houdt van moslims', aldus een van de Amerikaanse docenten. Deze vraag staat centraal: „Hoe is Jezus Goed Nieuws voor de moslim?”
Bron: Trouw, februari, en
RKnieuws.net

Lezingenserie Islamitische Universiteit Rotterdam

De Islamitische Universiteit Rotterdam heeft van maart tot en met juni, en in oktober en november

weer interessante lezingen op het programma staan. Locatie voor al deze lezingen: Islamitische Universiteit Rotterdam, Bergsingel 135, 3037 GC in Rotterdam. Voor meer informatie en aanmelding kunt u mailen naar info@islamicmicuniversity.nl of gewoon bellen naar 010 4854721.

Sprekers

Ds. Carel ter Linden over Wandelen over het water, Ibrahim Abu Rabi over Islam and Modernity, Abu Rabi en Houtepen over interreligieuze dialoog, Tariq Ramadaan over Islamic Education and integration, J. Waardenburg over View of a Western Researcher on Islamic Research.

P. Valkenberg over Vergelijking tussen Thomas van Aquino en Abu Hamid Mohammad Al Ghazali

Vincent Brummer over “Zijn islam, christendom en jodendom verschillende godsdiensten?”

Edy Korthals Altes over Hoe komen we naar een nieuw denken over Vrede en Veiligheid in de 21e eeuw en de relevantie van spirituele inspiratie?

***Wijblijvenhier.nl* beste weblog**

In de categorie “beste collectief weblog” was de jury unaniem over de winnaar. Dat moest “wij blijven hier” worden. Het laat zien dat een weblog bij uitstek een middel is om de communicatie te bevorderen tussen mensen.

“Wij blijven hier”, - wat een heerlijke naam trouwens-, mixt serieuze zaken met een dosis humor en zelfspot *Wij blijven hier* laat zien dat wanneer de juiste koks achter het fornuis staan, de mix van Oosterse ingrediënten, heerlijk smaken bij de Hollandse hutspot.

Wij blijven hier is een verademing in de Nederlandse “blogosfeer”. Een blogosfeer, die soms wel gedomineerd lijkt te worden door weblogs die het moeten hebben van shockeren en die daardoor weinig bijdrage aan waar het internet ooit voor bedoeld was: “de communicatie bevorderen tussen mensen”. - Reflex op www.wijblijvenhier.nl op 20-03-2007

'Kleurrijk Limburg'

Met een interreligieuze viering werd zondag 25 februari in Born de manifestatie

Kleurrijk Limburg geopend. Dit is een initiatief van de katholieke en protestantse kerken en de drie moskeeën in Sittard-Geleen, Vluchtelingenwerk Zuid-Limburg en de Vereniging voor Mondiaal beleid. De manifestatie vroeg aandacht voor vraagstukken als multicultureel samenleven, integratie en vluchtelingenbeleid.

De manifestatie Kleurrijk Limburg duurde drie weken en vroeg via cultuur, tentoonstellingen, onderwijsprojecten, workshops en een forumdiscussie aandacht voor multicultureel samenleven, integratie en vluchtelingen. De manifestatie begon zondag 25 maart om 10.30 uur met een multireligieuze viering in de Martinuskerk in Born. Bouchaib Saadane, onder meer voorzitter van de Limburgse Islamitische Raad en medeorganisator van Kleurrijk Limburg, lichtte hier het thema van de manifestatie verder toe.

Verder was van 25 t/m 28 februari de tentoonstelling 'Je moet van binnen goed zitten' te zien in de bibliotheek van Born. Deze tentoonstelling bestaat uit 10 themapanelen met foto's en begeleidende teksten. Welke verschillen zien jongeren van etnische afkomst tussen Nederland en hun herkomstland? Deze tentoonstelling geeft een impressie van de wijze waarop jongeren zich in Nederland onder invloed van diverse culturen en wisselende waarden en normen ontwikkelen.

Bron: Bisdome Roermond 23.2.2007